

“Özgür ol! Bu bir emirdir!”

Liberalizm Demokrasiyi Susturunca...

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Liberalizm demokrasiye düşman mıdır?.....	7
Karl Marx'ın hayaleti	10
Adolf Hitler Reloaded!.....	18
Özgür ol! Bu bir emirdir!.....	26
Ayı yavrusunu severken öldürür.....	33
Dünya Vatandaşı.....	39
Ceza vermek tedaviden ucuz ise	42
Vodafone: Paran Kadar Konuş! - Bir Liberal Ahlâksızlık Örneği.....	45
Ticarî bir mal olarak “Adalet”	52

Önsöz

Halkın iradesi liberalizm ile çatışırsa ne olur?

Demokratik yolla yönetilen bir ülkede halkın tercihleri daha güçlü, bazen daha “sosyal” bir devletten, kolektif dayanışmadan, yüksek asgârî ücretten yana olabilir. Yani daha az liberal bir devletten. Peki halka rağmen dayatılmalı mıdır liberalizm? **Mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı uğruna halkların iradesi çiğnenebilir mi?**

2008’de başlayan ekonomik kriz sürmekte. ve ABD, Fransa, Almanya gibi “batamayacak kadar büyük” devletler dahi zorlanıyorlar. Halk için kurulmuş, halkın vergisiyle yaşayan batılı ulus-devletler finans sektörünün emrine girmiş gibiler. Eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerine ayrılan bütçeler kırılırken batan bankaları kurtarmak için yüz milyarlarca dolar harcanıyor. Alın terinin finans kurumlarına peşkeş çekilmesini istemiyor insanlar, protesto ediyorlar. Ama batılı ulus-devletler ısrarla hatta bazen polis copuyla finans sektörünü savunmaktalar.

Ne oldu? Bütün nüfusun binde birini bile temsil etmeyen bankacıların çıkarları geri kalan %99.99’un önüne nasıl geçti? Alıp satma, üretip tüketme özgürlüğü nasıl oldu da halkları finans sektörünün kölesi yaptı?

Liberal düşünürlerin içinde Hayek ve Mises gibi peşinen anti-demokratik duruş almış bir çok isim var. Ancak batı demokrasileri bu gerçeği yeni keşfediyorlar. Dünyaya özgürlük dersleri verirken kendi demokrasileri liberalizmin ağırlığı altında çökebilir. Okuyacağınız kitap halk iradesi ile liberalizmin savaşı üzerinedir.

Liberalizm demokrasiye düşman mıdır?

Liberalizmin temel ilkeleri ile demokrasi arsında ciddi bir sıkıntı var. Ama layığıyla anlaşılamıyor bu konu. Sanırım “liberal demokrasi” gibi terimler kullandığımız için ikisini birbirinden ayırmaz gibi görüyoruz. Oysa liberalizmin “babaları” açıkça demokrasiyi düşman ilân etmişler. Hatta Cumhur’a, halk iradesine Kemalistler gibi tepeden bakmışlar. İki örnek alalım:

Friedrich A. Hayek:

*“Piyasanın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır. **Piyanın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği demokrasi bireysel özgürlükler için bir tehlikedir.**”* (Law, Legislation and Liberty, 1973)

Avusturya Ekolü’nün ünlü ismi Ludwig Von Mises:

*“Halk yığınları, oy veren, demokrasilerde hakim olan şu milyonlar bilmeliler ki sahte doktrinlere alet oluyorlar. **Sadece Piyasa üzerine kurulu bir toplum onlara arzuladıkları refahı verebilir.** Ama halkı ikna etmek için önce elitleri, aydınları ve iş adamlarını ikna etmek gerek.”* (12 haziran 1943’te Leonard Read yazdığı mektup)

Hal böyle iken nasıl oluyor da liberalizm ile demokrasi “bir elmanın iki yarısı” gibi tasavvur ediliyor? Sanırım kafa karışıklığının kaynağı liberalizmi serbest piyasa ekonomisi ile AYNI kabul etmek. Bu ikisi aynı şey değil. Piyasa bir mekanizma. Kimi sahalarda bürokrasiye alternatif teşkil edebilir; hatta **ETMELİDİR**. Meselâ benzin fiatlarını mecliste oy vererek düşük tutarsanız derhal kara borsa oluşur ve benzin piyasada belirlenen “**gerçek**” fiatından satılır. Liberalizm ise piyasa demek değil. Liberalizm Hayek ve Mises’in de açıkça söylediği gibi bir ideoloji. Bütün ideolojiler gibi dogmatik. Meselâ:

- Piyasa halk iradesinden ve hukuktan üstündür,
- Mutluluk ile zenginlik aynı şeydir,
- İnsan bir üretme/tüketme makinesidir,
- Para ve hak aynı şeydir. Parası olanın hakkı vardır,
- Açgözlülük ve cimrilik gibi kusurlar birbirini iptal eder ve iyilik bu boşluktan doğar...

Serbest piyasa ve demokrasi

Peki bu liberal dogmalara sırt çevirsek de sadece serbest piyasa ekonomisi dersek demokrasiye ve/veya hukuk devletine yönelir miyiz?

Hem evet, hem de hayır:

EVET: Çünkü “Para” denen güç halka yayıldığında devletin muhtemel baskısını dengeleyecek bir unsur teşkil eder. Söz gelimi devletin gazetesi, televizyon kanalı varsa halkın içinden de müteşebbisler çıkar. Medyada çok seslilik demokrasiye hizmet eder, Hayek “**Law, Legislation and Liberty**” adlı eserinde kısmen bu görüşü savunuyor.

HAYIR: Serbest piyasa ekonomisi yani alıp satma, çalışma ve yatırım serbestliği **OTOMATİK OLARAK** demokrasiyi desteklemez. Meselâ [Çin Halk Cumhuriyeti’nin anayasasında](#) madde 15’te açıkça beyan edildiği gibi bu ülke serbest piyasayı destekliyor. İş adamları doğayı kirletme serbestliğine, işçileri köle gibi çalıştırma serbestliğine sahipler. Netice olarak ne genelde demokratik haklar ne de özelde işçi haklarına saygı gösterilmiyor. ([Ticarî bir mal olarak “Adalet”](#) isimli bölüm).

Batı Avrupa ve ABD’nin bugünkü haline baktığımızda ise daha da garip bir durum söz konusu. Liberalizmin ağırlığı altında demokrasiler çatırıyor, yavaş ama emin adımlarla totalitarizme evriliyor. Neden?

2008’de başlayan ekonomik kriz sürmekte. ve ABD, Fransa, Almanya gibi “batamayacak kadar büyük” devletler dahi zorlanıyorlar. Halk için kurulmuş, halkın vergisiyle yaşayan batılı ulus-devletler finans sektörünün emrine girmiş gibiler. Eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerine ayrılan bütçeler kırıpılırken batan bankaları kurtarmak için yüz milyarlarca dolar harcanıyor. Alın terinin finans kurumlarına peşkeş çekilmesini istemiyor insanlar, protesto ediyorlar. Ama batılı ulus-devletler ısrarla hatta bazen polis copuyla finans sektörünü savunmaktalar.

Ne oldu? Bütün nüfusun binde birini bile temsil etmeyen bankacıların çıkarları geri kalan %99.99’un önüne nasıl geçti? Alıp satma, üretip tüketme özgürlüğü nasıl oldu da halkları finans sektörünün kölesi yaptı?

2008 krizi ile yeni bir totalitarizme doğru

Endüstri devriminden bu yana gelişen teknoloji ve hızlanan ticarî ilişkiler sermaye birikimini de hızlandırıyor ve para artık o eski para değil. Adam Smith parayı bir kolaylaştırıcı olarak görüyordu, para için “**dişli çarkların arasındaki yağ gibi**” diyordu. Bugün ise batıda parayı yöneten bir azınlık hiç bir reel değer üretmeden insanları tahakküm altına almakta. Borçlanan insanlar, fabrikalar, hatta devletler bütün bütün yutulmaktalar... Küresel ekonomik kriz bitmedi, biz krizle yaşamaya alıştık. Krizin çıkmasına sebep olan faktörler ortadan kalkmadı. Bu durum yeni krizlere zemin hazırlarken dünya tarihinde dönüm noktası sayılabilecek bir viraja geldik. Liberalizm ve totalitarizm birbiriyle mücadele etmiyor artık, işbirliği yapıyor.

Neden?

Komünizm-kapitalizm sentezi yapan Rusya ve Çin “**özel koşulların**” gereği olarak değerlendiriliyordu. Demokratik devletler ve ABD ve Avrupa Birliği gibi heterojen yapılar ise 1980’lerden beri liberal ekonomiyi “**demokrasinin bir koşulu olarak**” destekliyorlardı. Bankaların, finansal kurumların, uluslararası ticaretin önündeki yasal engeller hızla kaldırıldı bu yıllardan itibaren.

Oysa demokrasi ile liberalizm birbiriyle uyumlu değil. Çünkü halkın tercihleri daha güçlü, bazen daha “**sosyal**” bir devletten, kolektif dayanışmadan, yüksek asgârî ücretten yana olabilir. Yani daha az liberal bir devletten. Peki halka rağmen dayatılmalı mıdır liberalizm? **Mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı uğruna halkların iradesi çiğnenebilir mi?** 2008 krizi sırasında ve sonrasında bu soruya koca bir “**EVET!**” yanıtı verildi. ABD ve Avrupa Birliği’nde kamusal imkânlar kullanarak liberal tercihler batılı ülkelerin halklarına dayatıldı, dayatılıyor.

Ekonomik krizin ortaya çıkmasına sebep olan kuruluşları kurtarmak için milyarlarca dolar harcayan devletler kâh vergileri ağırlaştırıyor, kâh kamu hizmetlerini kısıyor. ABD’nin bazı eyaletlerinde devlet okulları kısmî olarak kapatıldı, sağlık servisleri ve sosyal yardımlar kısıldı. Krizden çıkmak için kullanılan milyarlarca dolar Amerikan halkının alın teriydi. Ama bu para onlara kamu hizmeti olarak geri dönmedi, dönmeyecek.

Avrupa’da da durum daha iyi değil. Güçlü ekonomiler bile sarsılırken zayıf devletler iflas noktasına geldi. İzlanda, Yunanistan, İrlanda, Portekiz kaosun eşliğinde. İngiliz, Fransız ve Alman bankalarının bu ülkelerdeki alacaklarını kurtarmak için yine İngiliz, Fransız ve Alman vatandaşlarından toplanan vergiler kullanılıyor. **Bir başka deyişle batılı devletler finansal aktörlerin haciz memuru gibi kendi halklarını soyuyorlar.**

“Kemer sıkma” politikaları yakın zamanda sosyal patlamalara, ırkçılığın yükselmesine sebep olabilir. Belki de ulus-devletlerin zayıflayacağı çağdaş bir derebeylik sistemine doğru gidiyor batı dünyası. Fransız ya da Alman vatandaşı olmak yetmeyecek, **Microsoft, Coca Cola** ya da **Mc Donald’s** “**vatandaşlığına**” da ihtiyaç duyacağız. Filan yerde oturmak, doktora gitmek ya da üniversitede çocuk okutmak için devletsî yapılara, örgütlere boyun eğmek gerekecek. Neticede tarihin henüz yazılmamış sayfalarını yaşıyoruz.

Önümüzdeki yıllarda **Liberal Totalitarizmin** yükselişini mümkün kılan koşullar sürecektir gibi görünüyor. Batılı siyasetçiler ve aydınlar **İnsan’ın Para ve Teknoloji ile kurduğu ilişkiyi tahlil etmekte başarısız oldular**. Solcu, sağcı, liberal, anarşist, alter-mondialist... Genellikle iki aşırı uç arasında kutuplaşıyorlar: “**Kahrolsun kapitalizm!**” gibi ucuz efelik ve “**piyasa-birey neylerse güzel eyler**” şeklindeki yobaz liberallik.

Batı demokrasileri liberal bir totalitarizme doğru mu gidiyor? Eğer batı halkın iradesine, kuvvetler ayrılığına, bağımsız yargıya, özgür basına veda ediliyorsa bunun adı « Totalitarizm » olacaktır ister istemez. Batılılar yiyecek dolu bir kilerde aç geziyorlar. Kendi fikrî miraslarında dertlerine derman olacak çareler bolca var aslında. **İnsan - Para - Teknoloji** üçgenini analiz etmek üzere **yüzlerini** Simmel, Marx, Weber, Simondon, Arendth gibi düşünörlere dönmeliler.

Karl Marx'ın hayaleti

"Ulusal Borç" denen silah atom bombasından daha büyük yıkımlara yol açtı. Avrupa Birliği'nin borçlu üyeleri savaşmadan mağlup oldular ya da Osmanlı gibi **"yenik sayıldılar"**. AB üyesi ülkelere **"haciz"** geliyor. Küresel sermayenin takım elbiseli askerleri köşe başlarını tuttular. Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İrlanda'nın misket gibi **"ütüldüklerine"** tanık oluyoruz şu günlerde. 70-80 milyar dolar gibi komik(!) rakamlara boyun eğdiriliyor halklar. **"Ülkemiz"** dedikleri kara parçası fizikî olarak ayaklarının altında durmaya devam ediyor tabi ama bir ülkeyi **"ülke"** yapan haklar, garantiler, serbestlikler güneşteki kar gibi erimekte. Doğmamış Yunanlı, Portekiz İspanyol bebeklerin ayaklarına "Ulusal Borç" zinciri vuruldu. Küresel Sermaye'nin elleri ulusal sınırları aştı, ana rahmine uzandı!

İstila etmek silahlı kuvvetlerin işiydi eskiden. Para tek başına bir güç değildi, "nihaî güç" olan orduları beslemek için kullanılırdı. Meselâ Iraklıların petrolünü çalmak için Amerikan ordusu ile bazı firmalar ve medya işbirliği yapmıştı. Sonradan **"kolaylaştırılmış"** ihaleler ve BM'nin **"zarar gören firmaları tazmin"** programları yoluyla çalıntı Irak petrolü aklandı, Amerikan dolarına çevirildi. Ama 2008 krizinden itibaren netleşen yeni manzara farklı. Para artık tek başına bir silah olarak "sahibine" yetme iddiasında. Para'yı elinde tutanlar siyasî iradeyi, medyayı ve askerî gücü bir ORTAK değil MEMUR olarak görüyor. Rüşvet, lobicilik, propaganda varlığını sürdürecektir elbette ama artık yeni bir çağ başlıyor: **"Liberal Totalitarizm"**.

“Totalitarizm” diyorum çünkü alışılmış zengin-fakir farklarının ötesinde bir mesele bu. İdeolojisi, propagandası, sahte peygamberleri, totaliter yöntemleri ile yeni bir “totalitarizm” türü ile karşı karşıyayız. Çelişkili gözükebilir ama gerçekten hem **liberal** hem **totaliter** bir rejim. Totaliter tabiatlı çünkü İnsan’sız bir rejim, nazizm, faşizm ve komünizm gibi insanları politik hayatın dışına itiyor. Geçmişte tecrübe edilen totaliter rejimler gibi insanları şeyleştiriyor, kendine ve birbirine yabancılaştırıyor. Diktatörlük değil çünkü şiddet kullanmakla yetinmiyor, dili ve düşünceyi felç ederek aklı, vicdanı devre dışı bırakıyor. Aynı zamanda “**liberal**” çünkü akıl ve kalplerdeki **ÖZGÜRLÜK**’ün yerine ekonomik faaliyetlerin serbestliğini dayatıyor. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür...](#)) Alıp satma, üretip tüketme serbestliğinden başka bir değer tanımıyor. “**Liberal**” çünkü ekonomik faaliyetlere katılamayacak durumdaki insanları İnsan’dan saymıyor:

“Ticaretin kanunları tabiat kanunlarıdır yani Tanrı’nın kanunlarıdır.” (Edmund Burke, Thoughts and Details on Scarcity, 1800)

19cu asırdan günümüze hiç değişmeden gelen bu “amentüyü” bütün liberallerde görmek mümkün aslında: Smith, Mandeville, Mill, Hayek, Friedman, Mises... (Bkz. [Liberalizmin Kara Kitabı](#)) Bir başka deyişle ekonomik serbestliğin ideolojileşmesi, seküler bir iman haline gelmesi yeni bir olgu değil. Yeni olan ekonomik aktörlerin diğer güç odaklarını tahakküm altına alması: Siyasetçiler, sanayiciler, medya patronları, askerler, düşünürler, akademisyenler, sanatçılar, din adamları...

Karl Marx’ın Hayaleti

Daha önce Kapital’den bolca bahsettik, hatırlayacaksınız. Komünizmin bitmemiş senfonisi olan bu devasa kitap bir ideolojinin temellerini atıyor tabi ama aynı zamanda Marx’ın fikrî seyir defteri gibi de okunabilir. Birinci ciltteki Filozof Marx’tan üçüncü ciltteki Ekonomist Marx’a uzanan bir seyir gibi... Her insanın isyan etmesi gereken sömürüye, zulme isyan eden bir vicdanın sesini duyuyorsunuz; özellikle birinci ciltte. Ama işçilerin haline üzülen hatta kahrolan Marx ile birlikte bir de aklın sesini duyuyorsunuz. Olaylar ile arasına mesafe koyabilen, gözlemlerini Zaman ve Mekân çerçevesinde yerleştirebilen, 19cu asra hakim olmuş fikirlere ; pozitivizme (ki 21ci asırda hâlâ sürmektedir), maddeciliğe itiraz eden bir akıl. Tabi Marx da neticede bu “**geminin bir yolcusu**” ve sorduğu **DOĞRU** sorulara materyalist duruşundan kaynaklanan **YANLIŞ** cevaplar vererek devam ediyor yoluna. Bu mevzuları şu makalelerde ele almıştık:

- [Yeni başlayanlar için “Müslüman” Marx](#)
- [Sosyalizmden kaçan işçi olur mu?](#)
- [Din Toplumun Afyonudur](#)

Ama Marx’ın hayaleti liberallerin kâbusu olmaya devam ediyor bir yandan. Neden?

Çünkü Kapital kuru kuruya yazılmış bir “**istemezük manifestosu**” değil. Çünkü Karl Marx günümüz solcuları gibi kolaycı ve ezberci bir insan değil. Meselâ yukarıda Edmund Burke’den aktardığım cümleyi Kapital’deki bir dipnotta görmüştüm. Marx yaşadığı coğrafyanın içine sürüklendiği çalkantıların farkında, çağının ve coğrafyasının kaygısını taşıyor. Gerektiğinde 1300’lere kadar geri giderek İngiltere ve Fransa’daki sermaye-siyaset ilişkilerini inceliyor. Kendisi ateist bir Yahudi olduğu halde İncil’de ve Hristiyan din adamlarının eserlerinde vicdanî mihenk noktaları arıyor. Bu bakımdan Kapital okumaları 21ci asrın hastalığı olan liberal totalitarizmi anlamak için gerekli çünkü Marx’ın gözüyle 1800’lerin Avrupasına bakmak bugünleri anlamak için büyük kolaylık sağlıyor.

Gelecek bölümde başta Karl Marx olmak üzere Arendt, de Tockeville ve Soljenitsin'in yardımıyla 21ci asrın içine sızmış olan 19cu asrı deşifre etmeye çalışacağız. Bir başka deyişle **totalitarizmin "liberal" versiyonunu mümkün kılan fikrî ve vicdanî zemini** anlamaya gayret edeceğiz. Ancak öncelikle tarihî anlamda "zemin katı" incelemek çok daha verimli olacaktır.

Kapital'i yeniden okumak...

İnsanların Para ve Teknoloji ile kurdukları sapık ilişkinin nasıl olup da LİBERAL TOTALİTARİZM'e dönüştüğünü anlamak için Marx'tan daha iyi bir yardımcı bulabileceğimizi sanmıyorum. Bu sebeple gelecek bölüme kadar okurları Kapital alıntıları ile başbaşa bırakıyorum. Koyu renk yazılmış konu başlıkları bana aittir. Kapital'deki paragrafların isimlerini parantez içinde belirttim. Bu bölümlerin seçilmiş olması iki noktaya dikkat çekmek içindir:

Halka hizmet etmek için kurulmuş devletin sermaye tarafından gasp edilmesine dikkat çekmesi,

Yasama, yürütme ve yargının sermayenin hizmetine verilmesini örneklendirmesidir.

Bir başka deyişle bu metinler İyilik ile Fayda'nın ayırd edilmesine, ahlâken hatalı olan fiillerin, hırsızlığın, cinayetin "yasal" hale gelmesine dikkat çekmektedir.

Not: Koyduğum alıntıların bazıları Marx'ın Kapital'e başka eserlerden aktardığı metinlerdir, Marx'ın verdiği kaynakları köşeli parantez içinde belirttim. Konu başlıkları şöyle:

1. **Kamu borçlarının bir sömürü aracı olması**
2. **Ekonomik sömürünün de bir cinayet olması**
3. **İyilik ve fayda kavramlarının farkı**
4. **Sendikaların "insan haklarına aykırı" ilân edilmesi**
5. **Halka hizmet etmesi gereken devlet güçlerinin halka karşı kullanılması**
6. **Sermaye - Şiddet ilişkisi**
7. **Ahlâka aykırı fiillerin yasallaştırılması**
8. **İnsanların devlet eliyle köle yapılması**
9. **Halkın Ticaret ve Endüstriye kurban edilmesi**
10. **Teknik ve Ticarî ilerlemenin tarım ve köylü üzerindeki etkisi**

Liberal Totalitarizmin tarihi zemini ile ilgili alıntılar

(Kapital, Cilt I, Karl Marx)

Kamu borçlarının bir sömürü aracı olması

(MY: Marx'ın saptamaları ile günümüzdeki borç silahı arasında bir çok "teknik" fark var. Ayrıca Marx bir ekonomist değildi ve bazı tahlilleri basitleştirici, kestirmecidir. Ancak eleştirilerini çevirdiği yön doğru bir yöndür. Eksik olan "teknik" bilgidir.)

Köklerini daha ortaçağlarda Cenova ve Venedik'te bulduğumuz kamu kredisi, yani devlet borçları sistemi, manüfaktür dönemi sırasında, genellikle bütün Avrupa'yı sardı. Deniz ticareti ve ticaret

savaşları ile birlikte sömürge sistemi, bunun için itici bir güç hizmetini gördü. Böylece de ilk kez Hollanda'da kök saldı. Kamu borçları, yani devletin yabancılaşması -bu devlet ister mutlakiyet, ister

meşrutiyet ya da cumhuriyet olsun- kapitalist çağa damgasını vurdu. Ulusal zenginlik denilen şeyden, modern halkların ortak mülkiyetine gerçekten giren kısmı, bunların devlet borçlarıydı. Bunun zorunlu sonucu olarak, bir ulus ne kadar borçlu olursa o kadar zengin olur şeklindeki modern öğreti ortaya çıktı. Kamu kredisi, sermayenin kredosu oldu. Ve devlet borçlanmasıyla doğuşu ile birlikte, devlet borçlarına olan inançsızlık, kutsal ruha karşı işlenmiş, bağışlanmayan günahın yerini alır.

Kamusal borçlanma, ilkel birikimin en güçlü kaldıraçlarından birisi halini alır. Bir büyücü değneğinin dokunması gibi, kısır paraya üreme gücünü kazandırır ve onu sermayeye çevirir; ve bunu, sanayide ve hatta tefecilikte kullanıldığında bile kaçınılmaz olan zahmet ve tehlikelerle karşı karşıya bırakmaksızın yapar. Devlet alacaklıları, aslında hiç bir şey vermemişlerdir, çünkü borç verilen meblaâ, ellerinde tıpkı nakit para gibi iş görmeye devam eder, kolayca devredilebilir devlet tahvillerine çevrilmiştir. Böylece yaratılan ve yıllık geliriyle geçinen bir aylaklar sınıfı ile, hükümet ve halk arasında aracılık eden bankerlerin aniden biriken servetlerini -ve gene, her devlet istikrazının büyük bir parçasının kendilerine gökyüzünden inen bir sermaye hizmeti sağlayan, vergi mültezimlerinin, tacirlerin ve özel manüfaktürcülerin zenginliklerini- bir yana bırakalım, devlet borçlanması, bir de, anonim şirketlerin, her türlü menkul hizmetler üzerinde yapılan işlemlerin, borsa oyunlarının, kısacası borsa kumarı ile bankokrasinin doğmasına yolaçmıştır.

Ulusal adlarla süslü büyük bankalar, başlangıçta, hükümetler yanında yeralan ve elde ettikleri ayrıcalıklar sayesinde, devlete borç verecek duruma gelen özel spekülâtörlerin kurdukları şirketlerdi. Bu nedenle, devlet borçlarındaki birikmeyi ölçmenin en şaşmaz yolu, gelişmeleri, tam anlamıyla, 1694 yılında İngiltere Bankasının kurulmasından sonra olan bankaların hisse senetlerindeki birbirini izleyen artışlardır. İngiltere Bankası, hükümete, parasını %8'den ikraz etmekle başladı; aynı zamanda, Parlamento, kendisine, banknot şeklinde halka tekrar ikrazda bulunmak suretiyle aynı sermayeden para basma yetkisini verdi. Bu banknotları, ticari senetleri iskonto etmekte, mal üzerinden avans vermekte, değerli maden satınalmakta kullanabiliyordu. Çok geçmeden bankanın kendi bastığı bu kredi-para, İngiltere Bankasının devlete yaptığı istikrazın ve devlet adına kamu borçlarının faizlerinin ödendiği para haline geldi. Bankanın bir eliyle verdiğini öteki eliyle fazlasıyla alması da yetmiyordu; geriye alırken bile, yatırılan son şiline kadar gene ulusun ebedi alacaklısı olarak kalıyordu. Yavaş yavaş, ülkenin bütün biriktirilmiş madeni servetlerini kaçınılmaz olarak kendisine çeken bir yer ve bütün ticari kredinin çekim merkezi halini aldı. Bu bankokratlar, bankerler, rantiyeler, borsa simsarları, borsa kurtları vb. sürüsünün böyle birdenbire ortaya çıkışının, çağdaşları üzerinde ne gibi bir etki yarattığı, o zamanın yazılarında, örneğin Bolingbrok'un yazılarında görülebilir.

Devlet borçları ile birlikte, çoğu kez, şu ya da bu halktaki ilkel birikim kaynaklarından birini gizliyen uluslararası bir kredi sistemi doğdu. Böylece, Venedik soygun sisteminin kötülükleri, Venedik'in çöküşü sırasında büyük paralar ihraç ettiği Hollanda'nın sermaye servetinin gizli temellerinden birini oluşturmuştur. Hollanda ile İngiltere arasında böyle olmuştur. 18. yüzyılın başında Hollanda manüfaktürleri çok geride bırakılmıştı. Hollanda, ticarete ve sanayide ağırlığı olan bir ülke olmaktan çıkmıştı. Bu nedenle, 1701-1776 yılları arasında, özellikle büyük rakibi İngiltere başta olmak üzere dışarıya büyük miktarlarda sermaye ikraz etmek, yaptığı başlıca işlerden biri olmuştu. Bugün de, İngiltere ile Amerika arasında aynı şey olmaktadır. Bugün, Birleşik Devletler'de doğum belgesi olmaksızın ortaya çıkan sermayenin çoğu, daha dün İngiltere'de sermayeleştirilmiş çocuk kanı idi. (31ci Bölüm, Sanayici Kapitalistin Doğuşu)

Ekonomik sömürünün de bir cinayet olması

”Kâfirler, tefecinin katmerli bir hırsız ve katil olduğunu aklın ışığı ile anlayabiliyorlardı. Biz Hristiyanlar ise, bunlara öylesine bir onur veririz ki, yalnız paraları için onlara düpedüz taparız. Bir kimse bir başkasının rızkını yerse, çalarsa, elinden alırsa, bu adamı açlıktan öldürmüş ya da düpedüz katletmiş kadar büyük bir cinayet işlemiş olur. Tefecinin de yaptığı budur ve koltuğunda rahat ve huzur içersinde oturmaktadır; oysa, darağacında sallanmalı ve leşi, eğer üzerinde bu kadar eti varsa, çaldığı para sayısında kargalar tarafından gaganıp didiklenmelidir. ... Oysa biz, küçük hırsızları asarız. Bunlar zindanlara tıklılır, büyük hırsızlar ise altın ve ipekler içersinde kibirlenirler. İşte bunun için, bu dünyada, para delisinden, şeytandan sonra tefeciden daha büyük bir insan düşmanı yoktur, çünkü o, bütün insanlar üzerinde tanrı olmak ister.” [Martin Luther, *An die Pfarrherrn, wider den Wucher zu predigen*, Wittenberg 1540] (5ci kesim, Sözde emek fonu)

İyilik ve fayda kavramlarının farkı

”Güzel giysiler giyip, süslen, yücelt kendini ... ama her kim ki, verdiğinden daha çoğunu ya da dahi iyisini alır, bu tefecilik, ve hizmet değil komşuya yapılan kötülüktür, tıpkı hırsızlık ve soygunculuk gibi. Hizmet ve yarar denilen her şey, komşuya yapılan hizmet ve sağlanan yarar değildir. Çünkü, zina eden bir kadınla bir erkek de birbirlerine büyük hizmette bulunur ve zevk verirler. Bir süvari, yol kesmekte, tarlaları, evleri yağmalamakta yardımcı olduğu bir fesatçıya büyük hizmet etmiş olur. Papacılar bizimkilere, bunları bağlamadıkları, yakmadıkları ve hepsini öldürmedikleri ya da zindanlarda çürütmedikleri, ve ama hayatta bırakarak yalnızca ülkeden sürdükleri ya da ellerindekini almakla yetindikleri için büyük bir hizmette bulunuyorlar. Şeytan da kendi hizmetkârlarına paha biçilmez hizmette bulunur. ... Özetle, dünya, büyük, kusursuz ve günlük hizmet ve yararlarla doludur.” [Martin Luther, *An die Pfarrherrn, wider den Wucher zu predigen*, Wittenberg 1540] (5ci kesim, Sözde emek fonu)

Sendikaların “insan haklarına aykırı” ilân edilmesi

Devrimin ilk fırtınalı döneminde Fransız burjuvazisi, işçilerin elinden daha yeni kavuştukları dernek kurma hakkını geri alma cesaretini bulmuştur. 14 Haziran 1791 tarihli bir kararname ile, işçiler arasında kurulabilecek her türlü derneğin, **“özgürlüğe ve insan hakları bildirisine karşı girişilmiş bir fiil”** olduğu, 500 livre para cezası ve bir yıl süreyle yurttaşlık haklarından yoksun bırakma ile cezalandırılacağı ilan edilmiştir. **Sermaye ile emek arasındaki savaşı, devlet zoruyla, sermayeyi rahatsız etmeyecek sınırlar içinde tutmayı amaç edinen** bu yasa, pek çok devrim ve hanedan değişikliğinden daha ömürlü olmuştur. Terör dönemi bile buna el sürmedi. Daha yakınlarda ceza yasasından çıkartıldı. Bu burjuva darbesi için gösterilen bahaneden daha karakteristiği doğrusu bulunamaz. Bu yasayla ilgili komisyonun raportörü Chapelier şöyle diyor: “Ücretlerin şimdikinden biraz daha yüksek olması ... işçilerin gerekli yaşam maddelerini sağlayamamaktan ileri gelen ve neredeyse köleliği andıran mutlak bağımlılık durumuna düşmelerini önleyecek bir düzeyde bulunması, her ne kadar kabul edilebilir ise de, işçilere, kendi çıkarları konusunda bir anlayışa ulaşma ve neredeyse köleliği andıran mutlak bağımlılığı hafifletebilecek ortak hareket etme olanağı verilmemelidir; çünkü buna göz yumulursa eski ustaların ve şimdiki girişimcilerinin özgürlüklerini” ihlâl ederler ve eski lonca ustalarının despotluğuna karşı bir birlik kurulması -arkasından ne gelecek dersiniz!- Fransız anayasasının kaldırdığı loncaların yeniden kurulması demek olur. **(28ci Bölüm, 15. Yüzyılın Sonundan Başlayarak, Mülksüzleştirilenlere Karşı Kanlı Yasalar. Ücretlerin Parlamento Yasalarıyla Düşürülmeye Zorlanması)**

MY: Marx'ın eklediği Fransızca metnin Türkçe tercümesi ve aslı:

IV. Maddede şöyle der: "Eğer ... aynı meslek, sanat ve işlere bağlı yurttaşlar, karar alır, aralarında beceri ya da çalışmalarının yardımına belirli bir fiyat verilmesini birlikte reddetmeye ya da yalnızca böyle bir fiyat verilmesine yönelik sözleşmeler yaparlarsa, sözü geçen karar ve sözleşmeler ... anayasaya karşı, özgürlük ve insan hakları sözleşmesine aykırı. vb.") olarak, yani eski tüzüklerdeki gibi, hainlik olarak ilan edilir.

"si ... des citoyens attachés aux mêmes professions, arts et métiers prenaient des délibérations, faisaient entre eux des conventions pour refuser de concert ou à n'accorder qu'à un prix déterminé le secours de leur industrie ou de leurs travaux, les dites délibérations et conventions ... seront déclarés inconstitutionnelles, attentatoires à la liberté à la déclaration des droits de l'homme";

Halka hizmet etmesi gereken devlet güçlerinin halka karşı kullanılması

17. yüzyılın sonunda, İngiltere'de, sömürgelerin, kamu borçlarını, modern vergi ve himaye sistemlerini kapsayan sistematik bir bütün meydana getirirler. Bu yöntemler, bazan, örneğin sömürge sisteminde olduğu gibi kaba kuvvete dayanırlar. Ama hepsi de, feodal üretim tarzının, kapitalist tarza dönüşüm sürecini yapay bir biçimde hızlandırmak ve bu geçişi kısaltmak için, devlet gücünü, toplumun bu örgütlenmiş kuvvetini kullanırlar. Zor, yeni bir topluma gebe her eski toplumun ebesidir. Zor, kendisi, bir ekonomik güçtür. (31ci Bölüm, Sanayici Kapitalistin Doğuşu)

Sermaye - Şiddet ilişkisi

"Quarterly Reviewer, sermayenin, kargaşalıktan, kavgadan kaçtığını ve ürkek olduğunu söylüyor ki, bu, çok doğrudur, ama sorunu pek eksik olarak ortaya koymaktadır. Sermaye, kâr olmadığı zaman ya da az kâr edildiği zaman hiç hoşnut olmaz, tıpkı eskiden doğanın boşluktan hoşlanmadığının söylenmesi gibi. Yeterli kâr olunca sermayeye bir cesaret gelir. Güvenli bir yüzde 10 kâr ile her yerde çalışmaya razıdır; kesin yüzde 20, iştahını kabartır: yüzde 50, küstahlaştırır; yüzde 100, bütün insanal yasaları ayaklar altına aldırır; yüzde 300 kâr ile, sahibini astırma olasılığı bile olsa, işlemeyeceği cinayet, atılmayacağı tehlike yoktur. Eğer kargaşalık ile kavga kâr getirecek olsa, bunları rahatça dürtükler. Kaçakçılık ile köle ticareti bütün burada söylenenleri doğrular." [T. J. Dunning, Trades' Unions and Strikes, 1860] (Kapital, Cilt 1, 33cü bölüm, Modern Sömürgecilik Teorisi)

Ahlâka aykırı fiillerin yasallaştırılması

Protestanlığın o asık yüzlü virtüozları, New England'lı Puritenler, 1703 yılında meclislerinin bir kararı ile, her kızilderili başı ve tutsak edilen her kızilderili için 40 sterlin ödül koydu: 1720'de kelle başına ödül 100 sterline yükseldi; 1744'te Massachusetts-Bay, belli bir kabileyi isyancı ilân edince, şu fiyatlar uygulandı: 12 yaş ve daha yukarısı erkek kafası için 100 sterlin, erkek tutsak 105 sterlin, kadın ve çocuk tutsak 50 sterlin, kadın ve çocuk kafası 50 sterlin. Birkaç on yıl sonra sömürge sistemi, bu geçen sürede isyankârca alışkanlıklar edinmiş dindar hacıbabaların oğullarından öcünü aldı. İngiliz kışkırtması ve parasıyla, bunlar, kızilderili baltaları altında can verdiler. Britanya Parlamentosu, vahşi av tazılarını ve kelle kesilmesini "Tanrı ile doğanın kendilerine ihsan ettiği kolaylıklar" olarak ilân etti. (31ci Bölüm, Sanayici Kapitalistin Doğuşu)

İnsanların devlet eliyle köle yapılması

“Derbyshire, Nottinghamshire ve özellikle Lancashire kontluklarında” diyor Fielden, “su çarklarını çevirebilecek akarsuların kıyılarında yapılan büyük fabrikalarda yeni icadedilen makineler kullanılıyor. Kentlerden uzak bu yerlerde aniden binlerce işçiye gerek duyulmuştur; o zamana kadar nispeten seyrekle nüfuslu ve kıraç topraklı Lancashire’da, özellikle şimdi, böyle bir nüfusa gereksinim var. En çok istenen de küçük çocukların ufak ve ince parmakları olduğu için, birdenbire ortaya, Londra, Birmingham, ve başka yerlerdeki çeşitli kilise işevlerinden çırak sağlanması âdeti çıktı. 7 ile 13-14 yaşları arasında onbinlerce küçük ve çaresiz yaratık kuzeye gönderildi. Âdete göre çırağını giydirmek, beslemek ve bir “çırak yurdu”nda barındırmak ustaya düşüyordu, çalışmaları izlemek için bir gözcü konuyordu: çocukları elden geldiğince çok çalıştırmak bunun çıkarınaydı, çünkü alacağı para, bunlardan sağlanan işle orantılıydı. Bunun sonucu, kuşkusuz, zulüm ve şiddetti. ... Manüfaktür bölgelerinin çoğunda ve, özellikle korkarım benim memleketim olan yerde [Lancashire] fabrika patronlarına terkedilmiş bu masum ve kimsesiz yaratıklara yürek parçalayıcı zulümler yapılıyordu; aşırı çalıştırma yüzünden ölecek hale geliyorlar ... dayak yiyorlar, zincire vuruluyorlar ve son derece geliştirilmiş en dehşet verici yöntemlerle işkenceye tâbi oluyorlardı; ... çoğu zaman dayak süresince bir deri bir kemik aç bırakılıyorlar ... hatta bazan ... intihara bile sürükleniyorlardı. ... Derbyshire’ın, Nottinghamshire’ın ve Lancashire’ın herkesin gözünden uzak, güzel ve romantik vadileri, korkunç işkence ve çoğu zaman cinayet yuvaları haline gelmişti. Fabrikatörlerin kârları pek büyüktü, ama bu, yalnızca, onların doymakbilmez iştahlarını kamçulamaktan başka bir şeye yaramıyordu; ve bu yüzden fabrikatörlerin hiç bir sınır tanımayan kârlarını güvenceye almak için tutmak zorunda oldukları en uygun bir yoldu; “gece çalışması” denilen bir yöntem uygulanmaya başlanmıştı; bütün gün çalışan bir grup işçinin yerine gene bütün gece çalışacak başka bir grup hazır tutuluyor; gecelerin daha yeni kalktıkları yataklara gündüzcüler giriyor, gündüzcülerin kalktıkları yataklara ise gececiler. Lancashire’da yatakları hiç soğutmamak geleneksel bir uygulama oluyordu.” (31ci Bölüm, Sanayici Kapitalistin Doğuşu)

Halkın Ticaret ve Endüstriye kurban edilmesi

“Hristiyan denilen bu soyun, dünyanın dörtbir yanında boyundurukları altına alabildikleri halklara karşı gösterdikleri vahşet ve zulmün bir benzerine, hiç bir çağda, ne kadar yabanıl, ne kadar kaba ve ne kadar merhametsiz ve utanmaz olursa olsun, başka hiç bir soyda ra’slanamaz.” [W. Howitt, *Colonization and Christianity: A Popular History of the Treatment of the Natives by the Europeans in all their Colonies*] Hollanda sömürge yönetiminin tarihi -Hollanda 17. yüzyılın başta gelen kapitalist ulusuydu- “en görülmemiş türden ihanetlerin, rüşvetlerin, kırımların ve bayağılıkların tarihidir”. Bunların, Cava’da köle olarak kullanmak üzere giriştikleri insan hırsızlığından daha karakteristik bir şey olamaz. Bu amaçla insan hırsızları yetiştiriliyordu. Hırsız, tercüman ve satıcı, bu ticaretin başlıca ajanları, yerli prensler de, başlıca satıcılarıydı. Kaçırılan genç insanlar, köle vapurlarına gönderilecek duruma gelinceye kadar, Celebes’deki gizli zindanlara atılıyordu. Resmi bir raporda şunlar yazılı: “Örneğin Macassar’ın bu kenti, gözü doymaz bir hırsın ve zalimliğin kurbanı olan ve ailelerinden zorla koparılan, zincire vurulmuş talihsiz insanların doldurduğu birbirinden korkunç, gizli zindanlarla doludur.” Malaka’yı ele geçirmek için Hollandalılar Portekizli valiyi satın almışlardı. Vali, bunları, 1641 yılında kente soktu. İhanetinin fiyatı olan 21.875 sterlini ödemekten kurtulmak için Hollandalılar hemen vali konağına gidip adamı öldürdüler. Adımlarını attıkları bu yeri kurutup, insandan yoksun hale getirdiler. Cava’nın bir eyaleti Bancuvangi’de 1750 yılında nüfus 80.000’in üzerinde iken, 1811’de 8.000’e indi. Tatlı ticaret! (31ci Bölüm, Sanayici Kapitalistin Doğuşu)

Teknik ve Ticarî ilerlemenin tarım ve köylü üzerindeki etkisi

Üzerinde çalışanların sayısında bir azalma olduğu halde, toprak, eskisi kadar ve hatta daha fazla ürün veriyordu; çünkü toprak mülkiyeti koşullarındaki devrimle birlikte, işleme yöntemleri gelişmiş, elbirliği ve üretim araçlarının yoğunlaşma derecesi artmış, tarım ücretli emekçileri daha sıkı bir biçimde çalıştırıldığı gibi, kendileri için işledikleri tarlaların alanı gitgide daralmıştı. Bu nedenle, tarımsal nüfusun bir kısmının serbest hale getirilmesiyle bunların daha önceki beslenme araçları da serbest hale gelmişti. Şimdi bunlar, değişen sermayenin maddi öğelerine dönüştürülmüştü. Mülksüzleştirilen ve yerlerinden atılan köylü, değeri, yeni efendisinden, sanayi kapitalistinden, ücret biçiminde satınalmak zorundaydı. Geçim araçları için söylenenler, yerli tarıma dayalı sanayi hammaddeleri için de geçerlidir. Bunlar, değişen sermayenin bir öğesine dönüştürüldüler. Örneğin, diyelim Frederick II zamanında hepsi de keten eğiren Westphalia'lı köylülerden bir kısmı zorla mülksüzleştirildi ve topraklarından atıldı, kalan öteki kısmı büyük çiftliklerde gündelikçi haline geldi. Aynı zamanda da bu "serbest bırakılan" insanların şimdi çalışmakta oldukları büyük keten ipliği eğirme ve dokuma yerleri yükseliyordu. **Ketenin görünüşü tıpkı eskisi gibidir. Tek bir dokusu bile değişmemiştir, ama içine şimdi yeni bir toplumsal ruh sızmıştır. Artık o, manüfaktür sahibine ait değişmeyen sermayenin bir kısmıdır.** Eskiden onu eliyle yetiştiren ve ailesi içersinde eğiren çok sayıda küçük üretici arasında bölünmüş bulunan keten, şimdi, kendi hesabına onu başkalarına eğirten ve dokutan tek bir kapitalistin elinde toplanmıştır. Eskiden keten ipliği eğirmede harcanan fazladan emek, bir yığın köylü ailesinin fazladan geliri halinde gerçekleşir, ya da, diyelim vergi halini alırdı. Şimdi ise bu emek, birkaç kapitalistin, kârı olur. (30cu Bölüm, *Tarımsal Devrimin Sanayi Üzerindeki Tepkisi, Sanayi Sermayesi İçin İç Pazarın Yaratılması*)

Adolf Hitler Reloaded!

Sunuş: Michel Foucault “modernite bir zaman dilimi değil bir zihniyettir” diyordu. Galiba haklıydı. Büyük insanlık 19cu asırdan çıkamadı henüz. O zihniyeti terk etmediğimiz için 1800’lü yıllarda icad edilen felaketler yakamızı bırakmıyor. İşte bu makalenin maksadı da başta Karl Marx olmak üzere Arendt, Tockeville ve Soljenitsin’in yardımıyla 21ci asrı “kirletmiş” olan 19cu asrı deşifre etmekten ibarettir...(MY)

Hatırlıyor musunuz? 11 Eylül saldırıları sırasında dünya insanların tepkisini TV ekranlarında naklen izlemiştik. Hatta bir ara ekranlar ikiye bölünmüştü: Bir yanda yıkılan binaların içinde yakınları olan amerikalılar korku ve şaşkınlık içinde ağlıyor, diğer yanda dünyanın çeşitli yerlerinde sevinç gösterileri yapılıyordu. Çünkü ABD sert bir tokat yemişti. [Amerikan saldırganlığından](#) çok çekmiş olan Güney Amerika, Ortadoğu ve Asya’da yaşayan bir çok insan için bir bayram günüydü o gün. Bir yanda annesinin, karısının, evlâdının fotoğrafını itfaiyecilere gösteren, cesetlerin arasında tanıdık bir yüz arayan insan-Amerikalı; diğer yanda zafer işareti yaparak, caddelerde korna çalarak dolaşan insan-Arap, insan-Kübalı, insan-Vietnamlı... Usama Ben Laden’in öldürülmesinden sonra benzeri bir sahne tekrar yaşandı: Beyaz Saray’ın önüne toplanan Amerikalılar sevinç gösterisi yaparken “öteki” taraf kınadı, yas ilân etti, ağtlar yaktı. Uydu TV internet vb ile ülkelerarasında **HABERLEŞME** bu kadar artmışken insanlar arası **NEFRET** nasıl bu kadar tırmanabildi? Ayrı ülkelerin insanları değil de ayrı canlı türleri gibi davranan, birbirlerinin ölümüne sevinen bu insanlarla dünya nereye gidiyor?

“...İnsanlık tarihinde bir ilk bu: Bütün dünya halkları ortak bir **ŞİMDİ**’nin içinde yaşıyorlar. Ehemmiyeti ne olursa olsun, bir ülkede meydana gelen bir hadise diğer ülkelerin halkları tarafından da biliniyor. Her ülke diğer bütün ülkelerle **KOMŞU** oldu adeta. Ama bu **KOMŞU**-luk ve bu **ŞİMDİ**-lik ortak bir geçmişe dayanmıyor ve kesinlikle ortak bir gelecek garantisi de vermiyor. İnsanları böylesine **BİR**-leştiren, (=homojenleştiren) teknoloji dünyanın yok olmasına yol açabilir. Küresel iletişim tekniklerinin küresel yıkım teknikleriyle birlikte ilerliyor. [...] Küresel bir nükleer savaşın yeryüzündeki insan varlığına son verebilme kapasitesi insanlığı **BİR**-leştiren en güçlü sembol haline geldi. Bu bağlamda insanlığın birliği ancak yıkım ve tüketimde: Bu birlik küresel yıkımı engelleyecek uluslararası antlaşmalardan değil sadece biraz daha az **BİR**-leşmiş bir dünya özleminden müteşekkil.” (Hannah Arendt, [Men in Dark Times](#))

Açalım: Hitler, Mussolini, Stalin gibi liderlerin, komünizm, faşizm gibi totaliter rejimlerin dönemi geride kaldı. Ama totalitarizm yeniden doğuyor. Çünkü yeni güçler ile, **Teknoloji** ve **Para** ile ilgili insan eylemleri Akıl’ın, Vicdan’ın kapsama alanı dışında gelişti, serpildi. Totalitarizm işte tam bu sebeple geri geliyor. Üstelik de hiç beklenmedik bir silahla vuruyor bizi: Bireysel haklar ve özgürlükler! Nasıl oluyor?

Kötü’den kaçarken EN KÖTÜ’ye yakalanmak

Yukarıda “dünyanın yok olmasından” bahseden Hannah Arendt’in abarttığını söyleyebilirdik. Çünkü üretim/tüketim tutkusuyla HOMOJENLEŞEN insanlık için ilk sorun kültür emperyalizmi gibi gözüküyor. Peru’dan Bangladeş’e hep aynı manzara: Hamburger, Coca Cola, Amerikan sineması, kot pantolon ve İngilizce kelimeler konuşan gençlik... Ama Dünyanın **Teknoloji** ve **Para** ile tekdüze bir şekil alması, **BİR**-leşmesi elbette totalitarizm demek değil. Sermaye ile birlikte insan emeğinin, üretim biçimlerinin ve tüketim alışkanlıklarının tekdüzeleşmesi, dünyanın küresel **BİR** fabrika (ve **BİR** süpermarket) haline gelmesi kimilerine göre can sıkıcı olabilir ama bu duruma totalitarizm diyemeyiz yine de.

Bir rejimi, düzeni (=düzensizliği) “totaliter” diye niteleyebilmemiz için başka koşulların gerçekleşmesi gerekir. Totaliter rejimler geçmişin zalim kralları gibi askerî gücü, iktidarı, ekonomiyi ellerinde toplarlar. Ama eski model despotlardan farklı olarak insanların **DUYGULARINA** da hakim olurlar. Bir başka deyişle **KAMUSAL ALAN SİZİN CİLDİNİZLE SINIRLI DEĞİLDİR**. Beyniniz ve kalbiniz de devlete aittir. “Devlet herşeydir, Devlet’in dışında hiç bir şey yoktur” diyordu Mussolini. Nazi Almanyasının mottosu ise “**Ein Volk, ein Reich, ein Führer**” idi (tek halk, tek devlet, tek lider).

Totaliter rejimlerde kamusal alan HER yerdir, HER şeydir, totaliter rejim bunun için TOTAL’dir. “Klasik” bir despot halkına işkence yapabilir ama insanlar despotu sevMEme serbestliğine sahiptir yine de. Kuytulara gizlice konuşurlar. Zalim kral hakkında fıkralar uydurarak fikren intikam alırlar meselâ. Oysa totaliter bir rejimde millî eğitim ve/veya medya yoluyla insanların neyi sevecekleri, nelerden korkacakları da onlara “öğretilir”. İnsanların muhalefet etme hakkı soyutlaşır çünkü gerçeklikten kopmuştur. Yani uygulamada iktidara karşı olma serbestliği yoktur. Bu bağlamda

totaliter iktidarın zulmü insanları öldürmesi değildir. İnsan'ı öldürmektir. AKIL ve VİCDAN felçe uğradıktan sonra geriye kalan insanlar büyük ölçüde hayvanlaşmıştır. Aynılaşmıştır. Şekilsiz bir çamurun atalet içinde çömllekçiyi beklemesi gibi halk yığınları da **“ulu önder”** bekler. Güneş gibi doğacak, onları **“yoktan var edecek”** bir tür tanrı.

Siyasî anlamda insansız politika demektir totalitarizm. Halka hizmet götüren bir devlet yerine devlete feda edilen, hammaddeleşen, ürünleşen, yedek parçalaşan halk yığınları vardır. İnsan'ın şeyleştirilmesi adeta yerçekimi kanunu gibi zihinlere kazınır: **“Varlığım Türk varlığına armağan olsun, her Türk asker doğar...”**

Totaliter rejimlerin ortak yanlarını bu şekilde özetledikten sonra [liberal totalitarizmin](#) özel haline geri dönelim. Mal ve hizmetlerin, sermayenin serbest biçimde, **devlet müdahalesi olmadan** dolaşması aslında anti-totaliter bir ilke. Çünkü bütün ticaretin ve endüstriyel, tarımsal üretimin devlet elinde toplandığı komünist ülkelerde hem serbestlik hem de özgürlük doğrudan devletin tehdidi altında kalıyor. Ticaret ve endüstri devletin elinde siyasî bir enstrüman haline geliyor ve halkı aklıktan ölmeye kadar götürebiliyor. Bunu Marxizm serisinin geçen bölümlerinde anlatmıştık:

- [Bir et parçası olarak komünist İnsan'ın kıymeti](#)
- [Marx'ın Sınıfsız Toplumu: Teori ve Pratik](#)
- [Sosyalizmden kaçan işçi olur mu?](#)

Fakat şaşırtıcı bir durum bunun tersi yapıldığında çıkıyor ortaya. Bireyleri **CeBeRrut** Devlet'ten korumak istediğinizde birey yine Devlet'e endeksleniyor. yani insanlar, hak ve mesuliyetleriyle vatandaşlığa sıkıştırıldığında da totalitarizm çıkıyor ortaya. İnsan, toplumu oluşturan bir atom, bir oy hakkı ve bir kredi kartı sahibi, **EKONOMİK BİR AKTÖR** rolüne indirgendiğinde, bireyin çıkarları YIKICI BİR YORUMLA öncelendiğinde yine totalitarizmin karanlık labirentlerinde buluyoruz kendimizi.

Mesele HER BİR İNSANI özel kılan, diğerlerinden ayrı, YERİ DOLDURULAMAZ YAPAN VASIFLARIN yok dilmesinden kaynaklanıyor. Entelce söylersek “sübjektif” insanlardan “objektif” halk yığınlarına açılan her yol aynı tehlikeyi ihtiva ediyor. Asker yığınları, işçi yığınları, tüketici yığınları fark etmiyor. Çünkü “Devlet” denen soğuk makine, ya da bürokrasi, piyasa gibi “soğuk” mekanizmalar ölçülebilir vasıflarımızla “görüyor” bizi. Boy, kilo, yaş,ten rengi, kas gücü, cepteki para,... Bürokrasi ve piyasa kendi başlarına kötülük üretmiyor ama biz bunlarla sağlıklı ilişki kuramıyoruz bazen. Devlet'i, Piyasa'yı, Para'yı, Bilim'i ya da bir başka “objektif” mekanizmayı TEK..., HEP..., HER... olarak görüyoruz. Bu “görüş”, bu fikrî yapıdır totalitarizmi mümkün kılan. Yoksa Hitler, Mussolini veya Stalin tek başlarına üretmediler o kanlı rejimleri. Akıl ve Vicdan'dan “kurtulmuş”, koyunlaşmış, sürüleştirmiş halk yığınlarını güdecek bir çoban nasılsa bulunuyor.

1930 model devletler halkı **BİR-leştirmek**, tektipleştirmek için korkular ve nefretler icad etmişlerdi: Bolşevizm korkusu, Bölünme korkusu, Yahudi korkusu, Ermeni nefreti, Kürt nefreti, Burjuva nefreti... 1980'lerden itibaren dünyaya hakim olmaya başlayan [liberal totalitarizm](#) ise tersini yaptı, TEHDİT yerine FAYDA'da birleştirdi bizi: Refah, zenginlik, lüks ve güvenlik. Zahirî güzelliklerine rağmen bu hedefler de bizi aynı noktaya götürüyor:

Bir kez daha **BİR-leşmek** = Bütün insanlarda ortak olana indirgenmek... Yani nefsanî arzu ve korkularda BİR-leştik bir kez daha, AYNI-laştık. Bir farkla: Eskiden "ulusal" bazda olan totaliter sistem artık küresel.

Bireyi savunmak totalitarizme hizmet eder mi?

Bireysel hak ve özgürlükleri savunanlar iki kavramı karşı karşıya getirirler: Birey ve Devlet. Kolektif ihtiyaçlara cevap vermek için tasavvur edilen Devlet'in özellikle savunma bahanesiyle bireysel hakları çiğnemesinden korkular. Özel hayata müdahaleden tutun da yargısız infaza kadar gider söz konusu korkular. Türkiye'deki darbe tecrübesinin defalarca ispat ettiği gibi meşrudur bu, itiraz etmek zor. Fakat **KeLiM**elerini 19cu asırda unutup 21ci asra gelmiş olan, gayrı-medenî uygarlığımız(!) için durum biraz karışık. Çünkü MUTLULUK yerine FAYDA yada TATMİN koyduğunuzda, haz almaya dönük bir yaşama odaklandığınızda yine totalitarizme çıkıyor yolunuz. Devlet'e transfer edilen gücü bu düzenin (=kaosun) muhafazası ile meşru kılıyorsunuz insanların nezdinde:

"...Yeni despotizmin neye benzeyeceğini hayal ediyorum. Birbirine benzeyen, "eşit" insanlar görüyorum küçük ve sıradan hazlar peşinde, hiç dinlenmeden kendi etraflarında dönüyorlar. İçlerini, ruhlarını dolduruyorlar bu hazlar ile. Her biri ötekilerle arasına bir mesafe koymuş, onların başına gelen şeylere kayıtsız, yabancı gibi. Çocukları ve yakın arkadaşları onun için bütün insanlığı teşkil ediyor. Kendi ülkesinin vatandaşları? Hemen yanındalar ama onları görmüyor. Dokunuyor ama neredeyse hissetmiyor. Sadece benliği var ve benliği için var. Elinde bir aile kaldıysa bile artık vatani yok. Onun bu bireysel hazlarının sürmesini garantileyen devasa bir güç yükseliyor üzerinde. Mutlak, düzenli, öngörülü ve şefkatli. İnsanı yetişkinliğe hazırlayan baba şefkatini andırırsa da özünde bireyleri çocukluk mertebesinde tutmayı amaçlıyor. Vatandaşların haz almalarından hoşlanıyor, yeter ki istedikleri tek şey bu olsun.

Bu güç gönüllü olarak bireylerin mutluluğu için çalışıyor ama bu mutluluğun tek vektörü ve tek hakemi olmak iddiasında. Onların güvenliğini sağlıyor, ihtiyaçlarını karşılıyor, haz almalarını kolaylaştırıyor. Endüstrilerini yönetiyor, miras sorunlarını çözüyor. Böylece bireyler düşünmenin zahmetinden ve yaşama ızdırabından kurtuluyorlar. Vicdan ve özgür irade her geçen gün biraz daha gereksiz ve nadir oluyor, daha küçük alanlara hapsediliyor. Özgürlük böylece insanların parmakları arasından kayıp giderken birey [felçli bir hasta gibi] kendini yönetme kabiliyetini tamamen kaybediyor..." (Alexis de Tocqueville [1835], **De la démocratie en Amérique**, Tome II, Quatrième partie : De l'influence qu'exercent les idées et les sentiments démocratiques sur la société politique, **Türkçesini okumak için: [Amerika'da Demokrasi](#)**)

1800'lerin Amerikasını gözlemlerken yazılmış bu satırlar o günkü durumu tarif etmiyor. Tocqueville'in gelecek ile ilgili -ki bugün artık gelmiş- öngörülleri bahis konusu. Görünen o ki bireyin, bireysel keyif ve çıkarların yüceltilmesinin demokrasiye zarar vereceğini söylerken yanılmıyordu büyük usta. Peki ama Alexis de Tocqueville iki asır önceden nasıl tahmin edebildi bütün bunları?

İnsan tabiatına dair bir hakikat var burada. Acayip bir şey ama sade bir örnekle ifade edelim. **Elleriniz** vicdanınıza aykırı bir iş yapacak olsa **gözleriniz** (=aklınız) görür ve **kalbiniz** itiraz eder. Meselâ uyuyan bir insanın gırtlığını sıkmak zordur. Çünkü eylem ve netice gözün önündedir. **Mekânsal** ve **zamansal** yakınlık cinayetin yükünü omuzlarınıza yükler. Uyuyan birine 50 metre uzaktan kurşun sıkmak daha **AZ** zordur. Fizikî mesafe vicdan yükünü (zahiren) azaltır. Uykudaki adamın bardağına zehir koymak ve hemen kaçmak? Neticesini görMEyeceğiniz için daha da **AZ** zordur bu. Peki insanların uyuduğu bir saate Hiroşima'ya uçaktan bomba atmak? O kırmızı düğmeye kim olsa basabilirdi. Belki bomba patlamaz? Belki çocuklar ölmez? Nefsiniz vicdanınızı rahatlatmak için gerekli **zamansal** ve **mekânsal** manevra kabiliyetine fazlasıyla sahip değil mi?

Teknolojinin mümkün hale getirdiği karmaşık organizasyonların “sayesinde” AKIL’ın ve VİCDAN’ın ufalanarak devlete, bürokrasiye aktarıldığını anlatmıştık daha önceki bölümlerde:

- [Hiç kimsenin Tiranlığı: Marx, Arendt ve Bürokrasi](#)
- [Kötülük’ün zıddı iyilik değildir...](#)

Bu yazının kapsamında liberal totalitarizme odaklanalım yeniden. Az önce “**Alexis de Tocqueville bireysel çıkarları öncelemenin zulme kapı açacağını iki asır önceden nasıl tahmin edebildi**” diye sormuştuk. Bir başka büyük ustadan yardım alalım:

“ [...] Yaşamını komünist rejimin hakim olduğu bir yerde geçirmiş bir insan olarak, size şunu kesin olarak söyleyebilirim: Ortak hukuk ölçüsü olmayan bir toplum korkunç bir toplumdur. Ama , yegâne ahlâkî dayanağı yasalardan ibaret olan bir toplum da insanoğluna layık bir toplum değildir. Yasaların üzerine inşa edilen, daha iyisini amaçlamayan bir toplum, insanoğlunun hakikî kapasitesini değerlendiremiyor demektir... Yasaların haklı bulunduğu bir insandan daha başka bir şeyler talep edilemez. Yasaların onayladığı haklılığı kimse sorgulayamaz. Kimse kimseden yasal haklarından ödün vermesini isteyemez, insaf telkin edemez. Yasal haklardan isteyerek vazgeçmek, fedakârlık, kendi çıkarlarını düşünmemek en basitinden saçma görünür. Gönüllü özveriye hemen hiç rastlanmaz...”

Yeni bir enerji türünün kullanılmasını önlemek üzere lisans haklarını satın alan bir petrol şirketi yasal olarak suçsuzdur. Ürünün raf ömrünü uzatmak için içine zehir katan gıda üreticisi de yasal olarak suçsuzdur, çünkü insanlar söz konusu ürünü satın alıp almamakta özgürdürler... Günümüz Batı toplumunda iyilik yapmak özgürlüğünün kötülük yapmak özgürlüğü ile bir olduğu bir durum sergilenmektedir... Dediğim gibi, hal böyle olunca özgürlüklerin kötülük lehine bükülmesi kaçınılmazdır...”

[Soljenitsin](#) sorumuza verdiği cevap damardan: Ahlâk’ın yerine etik koyarsanız Özgürlük ile Serbestlik birbirine karışır. (Bkz. [Zaman Nedir?](#) Kitabı, “**Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür**” isimli bölüm) Kelimelerini böylesine yitirmiş, kavram karmaşası içindeki toplumlar insanların günlük hazlar ve adi çıkarlar üzerine odaklandığı, Kötü’nün İyi’yi ezdiği toplumlar olur.

Gerçekten de modern devletleri gözlerseniz Soljenitsin'in haklı olduğunu görürsünüz. İnsan haklarına saygılı(?) ülkelerde bile lüks bir markanın taklidini yapmak yetim hakkı yemekten çok daha zordur. Yetimlerin, kimsesizlerin hakkı telif hakkı gibi korunmaz. Çünkü Devlet, maddî çıkarlarına aykırı olmadığı müddetçe Ahlâk'a aykırı bir çok şeyi YASALARA UYGUN kılabilir:

- Zencilerin veya çocukların köle olarak çalıştırılması,
- Yahudilerin toplama kamplarında öldürülmesi,
- Petrol şirketlerinin Meksika körfezi kadar büyük bir alanda doğayı tahrip etmesi,
- Kaddafi, Saddam, Esad gibi kanlı diktatörlere silah satılması...

Ahlâk tektir ama etik görecelidir. Bir dükkânı soyan hırsızlar parayı aralarında eşit, "adil" biçimde paylaşabilirler. Bu dükkânı soymayı ahlâken "doğru" bir iş yapmaz. Soyguncular kendi aralarındaki kavgayı önlemek için yaparlar bunu. Yüzbinlerce Iraklıyı öldürüp petrollerini çalan ülkeler de ganimetlerini kendi aralarında "adilane" paylaşırlar. Ama bu hırsızların etik anlayışı Irak'a yapılanları Ahlâk'a uygun hale getirmez.

Kandırma özgürlüğü

Peki madem bu kadar kötü bir şey, neden insanlar itiraz etmiyor, direnmiyor liberal totalitarizme? Çünkü liberal totalitarizm tıpkı ataları olan faşizm ve komünizm gibi etkili bir propaganda yöntemi kullanıyor. Marxist propaganda ile ilgili şunları yazmıştık daha önce, hedef yine aynı: Gerçeklerin yerine daha gerçek görünen yanılgıları yerleştirmek...

- [İşçiler için, işçiye rağmen: Marxist propaganda\(1\)](#)
- [Aldatılmak güzeldir: Marxist Propaganda\(2\)](#)
- [Yanılgmaz kehanetler: Marxist Propaganda\(3\)](#)

Ama liberal totalitarizmin propaganda yöntemi marxist ve faşist propaganda yöntemlerinin TAM TERSİ:

“Merkezî bir düşünce kontrolünden bahsetmek aptallık olur. İnsanlara özgür oldukları hissini veren bir yığın metin ve görüntü piyasa modunda üretiliyor ve dağıtılıyor. İletişim piyasasında “bilgi” alınıp satılan bir mal. Bu piyasada mallar (=bilgi) üçlü bir baskı mekanizması ile denetleniyor: Medya patronları, reklâm veren firmalar ve bilgiyi üretenler” ([Noam Chomsky, Necessary Illusions](#))

Medya sahipleri genellikle başka sektörlerde imalat ve ticaret yaptıkları için ne kendilerini ne de iş ortaklarını rahatsız edecek haber ve yorumları yayınlanmasını istemiyorlar. Aynı iş adamları siyaset ile de bağlantılı olduklarından güçlü ve görünmez bir otosansür mekanizması var. 1930 model totalitarizmde “geveze” gazeteci öldürülüyordu. 1980 model totalitarizm ise sakıncalı gazetecileri işsiz bırakıyor. Örnekler çok ama akla ilk gelenler olarak Irak’ın işgali sırasında CNN ve Fox TV’nin “vatansever” (=şahin) pozisyonu hatırlanabilir. Bir başka örnek Fransa’da yazılı basın %65’inin silah endüstrisine ait oluşu ve Fransız gazetecilerin Afrika ve silah ticareti konusundaki suskunluğu.

Yine Chomsky’nin kitabında işaret ettiği gibi “derinlemesine” bir araştırma gazeteciliği ya da eskisi gibi her şehirde bir gazeteci bulundurmak kârlı değil. Bunun yerine meselâ Avrupa’ya “bakan” 2 veya 3 kişi en sansasyonel (=satılabilir) olaylara koşarak “optimal” gazetecilik yapıyorlar. Yani en az masraf ile en çok üretim. Hem Türk basınında hem de Batılı gazetelerde “bilgi” denen mal o kadar homojenleşti ki neredeyse manşetler bile aynı. Bir gazete **ÜRETMEK** ile naylon torba **ÜRETMEK** arasındaki fark azalıyor. İnsanlar gibi gazeteler de **sübjektif** yönlerini yitiriyorlar. Ülkelerin hatta bölgelerin kendine has içerikleri, yazı ve yorum tarzları yok oluyor bu **objektifleşme** sürecinde.

Fakat Chomsky’nin söz ettiği baskılardan daha da önemli gördüğüm bir baskı var: İnsanlara **homo economicus** olmaları için yapılan baskı. Yeme, içme, cinsel arzu, korku, öfke gibi bütün insanlarda ve hayvanlarda ortak olan nefsanî yönlerimizin sürekli tahrik edildiği bir dünyada yaşıyoruz: **“Siz özelsiniz, siz başkasınız, daha iyisini hak ediyorsunuz, daha beyaz yıkayın, daha az ödeyin, daha çok alın, yiyecek, içecek, pahalı kıyafetler alın, lüks otellerde tatil yapın”**

Bu şekildeki propoganda -ki buna “reklâm” deniyor- özünde “Siz Almanlar üstün ırktasınız, Yahudileri öldürün” şeklindeki Nazi propagandasından çok farklı değil:

*“Markaların çekim güçleri birbirlerini iptal etse de baskın olan ideolojik klişeler her reklamla biraz daha güçleniyor. Birer **isteme makinesi** haline getirilen tüketicilerin insanî değerlerinin yerini firmaların çıkarlarına uygun ORTAK (objektif) değerler alıyor.”* ([Ignacio Ramonet, Propagandes silenceuses](#))

Evet, kelimelerini 19cu asırda kaybetmiş bir insanlık 21ci asırda hiç büyümeyen bir bebek gibi iki asırdır emekliyor. **“Daha iyisini hak ediyorsunuz”** gibi bir sloganda bile iyi’sini ve Hak’ını şaşırmış, Fayda ile **iyi**, satın alma gücü ile **Hak** birbirine karışmış. İnsan’ı insan yapan Özgürlük nerede? VISA kartında mı yoksa maaş bordrosunda mı saklı?

*“İdeoloji eleştirel aklı ortadan kaldırarak fanatizme açar kapıyı. Sürekli haklı olmak ve geleceğe dönük kehanetlerde bulunmak bu davaya hizmetin birinci şartıdır. İdeoloji sayesinde zalim yaptığı zulümü aklar. Hem kendi gözünde hem de etrafındakilerin gözünde. Artık zalime eleştiri yapılmaz, lanet okunmaz. Bunun yerine iltifatlar yağar. İdeoloji sayesinde ki Engizisyon mahkemesi sırtını Hristiyanlığa dayamıştır, istilacılar vatan sevgisinden dem vururlar, sömürgeciler uygarlık götürdüklerini iddia ederler. Naziler zulümlerini ırk uğruna yaparlar, Jakobenlerse eşitlik, kardeşlik ve gelecek kuşakların mutluluğu uğruna. [...] **Eğer bir gün cebbar bir iktidar tarafından köklerimizden sökülmesini istemiyorsak herkes kendi kendini frenlemeyi öğrenmeli. İnsanların özgürlüğü etrafındakilerin iyiliği için kendini sınırlamaktır.**” ([Soljenitsin](#))*

Sonuç

1930'ların dünyasından geriye ne « **üstün Alman ırkı** » kaldı ne de « **mutlak muzaffer proleterya** ». Ama totaliter tehdit başımızın üzerinde hâlâ bir kılıç gibi sallanmakta. Çünkü siyasî haklarından **MaHRuM** bir vaziyette, **MaHReM** hayatlarına hapsolmuş halk kitleleri var yine. Geçmişte katliam, açlık ve sürgün korkusuyla köklerinden koparılmıştı insanlar:

- [İnsan'ı devirmek için kökünden sökmek gerekir\(1\)](#)
- [İnsan'ı devirmek için kökünden sökmek gerekir\(2\)](#)
- [İnsan'ı devirmek için kökünden sökmek gerekir\(3\)](#)

Bugün (zengin ülkelerde) sopanın yerini havuç aldı. Daha büyük bir ev, daha hızlı bir otomobil, daha beyaz çamaşırlar ve “size özel” kredi kartları var. Ama yine insanların üzerlerinde mu**AZZaM** ve **CeBeRrut** bir **iKtiDaR**. Devlet değil sanki, tatminlerin, hazların bekçisi olan, yere inmiş bir tanrı!

Hannah Arendt bir Müslüman olsaydı Hucurat suresinin 13cü ayetinden esinlendiğini söyleyebilirdik. Çünkü İnsan “öteki” olmadan “Ben” olamıyor. (Bkz. [Derin İnsan kitabı](#)). “**Tek bir nefisten yaratılmış**” olan insan Kendi'sine bir giysi gibi giydirilen Ben'i Kendi'si sanıyor. Bir kez daha Eşya ile Mânâ birbirine karıştırılıyor. Teknik farklara rağmen Nazizme, Stalinizme, Faşizme **KORKUNÇ DERECEDE** benzeyen yeni bir totalitarizmin kollarına koşuyor insanlık: Liberal totalitarizm...

Özgür ol! Bu bir emirdir!

Sunuş: Piyasa serbestliğinin mottosu « *laissez faire* » idi, yani bırakınız yapsınlar. Liberal totalitarizmin mottosu ise köşeli yuvarlak gibi bir şey: **“özgür olma mecburiyeti!”** Batı demokrasilerinde Piyasa’nın dışında yaşamak imkânsız. Devleti oluşturan ögelerin, yerel idarelerin, bakanlıkların, üniversitelerin, polisin hatta yargının “otonom” hale geldiğini gözlüyoruz. Doğa, sağlık ya da adalet gibi ölçülemez değerler ZORLA rekabete itiliyor. Kamu hizmeti “üretimi” gittikçe objektif, sayısal, ölçülebilir hedeflere indirgenen bu kurumlar insanî biçimde **düşünme / yargılama /doğruyu seçme** yetilerini kaybediyor, yerine gösterge hesaplamayı koyuyorlar.

Batılı ulus-devletler **hukuk** ekseninden **kâr/zarar** eksenine kayıyor ve meşruiyetlerini yitirerek Piyasa’nın bir enstrümanı haline geliyorlar. Bu gidişe direnmesi beklenen sol ise kabuğuna çekilmiş bir kaplumbağa gibi. Hemen her Batı ülkesinde solcular hükümete **körleme muhalefet** yapmakta. **sol**

düşünce ne yazık ki atalet içinde. Çünkü solcular 1982'de çöken Berlin duvarının altından henüz kalkamadılar. Yükselen kapitalizmi hâlâ Marx'ın vaad ettiği proletarya diktası için gerekli olan geçiş süreci sanıyorlar. Oysa durum çok farklı: Ticaretin “meşru” işlevlerinin ve maddî değerlerinin bütün cemiyet hayatına hakim olacağı yeni bir totalitarizm doğuyor. (MY)

Otonomi, sebestlik, özgürlük gibi kavramlar fazlasıyla iç içe geçti. Benim gibi özel şirketlerde çalışanlar daha bir damardan yaşıyorlar bunu: **“Sizden otonom olmanızı bekliyoruz”** diyor patronlarımız. Otonom yani kendi kurallarını kendisi yapan. Bu otonomi şöyle açıklanıyor:

- Şirkette yükselmek isteyen diğer kişilerle rekabet halindesiniz,
- Size konulan hedeflere ulaşmak için istediğiniz saatlerde çalışın, binamız hafta sonu da açık,
- İsteddiğiniz kişilerle ekip kurun,
- Kariyerinizi siz yönlendirin, ihtiyacınız olan eğitimi vs kendiniz seçin,
- Vs.

Bu otonomi elbette tam anlamıyla bir **özgürlük** değil. Şirketin amaçlarına uygun neticeler almak şartıyla bize tanınmış bir **serbestlik**. Diğer yandan da firmanın idare yükünü oldukça hafifleten bir yaklaşım: 1970'lerde iç servislerin üzerine düşen bir çok işi bugün biz yapıyoruz: Tatil tarihlerimizi, projelerle ilgili muhasebe kayıtlarını vs bilgisayara biz giriyoruz meselâ. Posta, koli vb biz hazırlıyoruz, telefonla motorlu kuryeyi biz çağırıyoruz. 1990'ların sonuna kadar toplantı salonu, otel, tren, uçak rezervasyonu yapan sekreterlerimiz vardı. Artık bunları da biz yapıyoruz. Otonom olduk ya! Avrupa'da genelleşen bir durum: 1980'li yıllardan beri kâr etmeyen (etmesi zaten mümkün olmayan) iç hizmet birimleri küçültülüyor. Onların yaptıkları işler de küçük parçalara bölünüp çalışanlara dağıtılıyor. Teknolojik ilerleme, özellikle de bilgisayarların ucuzlaması sayesinde mümkün oldu bu yeni organizasyon şekli.

Patronlar ve şirketlerin ortakları bu dönüşüme **“İYİ”** dediler. Bir sürü ETP silindi. ETP demek **“tam gün iş”** demek (fr. *Emploi à Temps Plein*). Eğer yeni satın alınmış bir bilgisayar sayesinde meselâ 5 ETP silerseniz 5 kişiyi işten attınız demektir. Kazanç **EŞİTTİR** atılanların maaşı **EKSİ** bilgisayarın fiatı **EKSİ** yazılım ve amortisman vs.

Fransa'da uzun süre işsizlikteki artış ile borsa endeksindeki artış paraleldi. “Cost killer” deniyordu **“İYİ”**patronlara; yani masraf katili! **“Şu kadar adamı işten atacam ulan!”** diyen bir genel müdürün yönettiği firmanın hisse senetleri hızla yükseliyordu. Yani piyasalar ödüllendiriyordu bu firmaları. O kadar ki firmalar işten attıkları insan sayısını iki üç misli abartarak ilân etmeye başlamışlardı; 1993 - 1999 arasında hakim hava buydu. “Cost killer” diye nam salmış **“İYİ”**patronların firmalarında çok sayıda insan intihar etti, hâlâ da ediyor. “Liberalizm çalışanı intihara sürükler” başlığında bunun sebeplerini ayrıntısıyla anlatmıştık. (Bkz. Liberalizmin Kara Kitabı)

Yobaz liberalizmin tek kurbanı intihar eden insanlar olmadı. Bu intihara yol açan **gösterge fetişizmi** başka şeyleri de yıktı. “Cost killer” diye nam salmış **“İYİ”**patronlarımız göstergeleri **İYİ**-leştiren kaliteyi **KÖTÜ**-leştirdiler. Çünkü üretim birimleri kısa vadede kârı maksimize etmek ve Piyasa'ya göz kırpmaktan işlerini yapamaz hale geldiler. Tüketici kaybetti, ortaklar ve yatırımcılar kazandı.

Bir sürü insan bu dönüşüm sırasında işini kaybetti. Herkes uyum sağlayamadı. Emekliliğine 3 sene kalmış, hayatı boyunca daktilo ve fax kullanmış 60 yaşındaki her insana Windows kullanmayı, e-mail göndermeyi nasıl öğreteceksiniz ki? Kâr etmek amacıyla kurulmuş bir firmanın **“İYİ”** anlayışı ile işten atılmış, kirasını ödeyemeyen birinin **“İYİ”** anlayışı arasında fark var tabi. Burada gerçekte söz konusu olan **“İYİ”** değildi **“FAYDA”** idi.

Çok sayıda insanı işten atan bir patron yine de kendisini şöyle savunabilir: **“Kardeşim ben iyilik perisi değilim ki. Firmamın kârını arttırmak için yasaların mücade ettiği her şeyi yaparım”** . Bu duruş firma çerçevesinde kalırsa muhtemel zararı da sınırlı olacaktır. Peki ya ulus-devletler Piyasa’nın emrine girerse? Ya Piyasa devletlerden de çalışanlar gibi “otonom” olmalarını isterse ne olur?

Şirket gibi birey, şirket gibi devlet

Liberal totalitarizm dediğimiz küresel meselenin çıkış noktası tam da burası. Eskiden ulus-devletlerin ekonomiyi tahakküm altına almasıydı esas tehlike. Siyasî kudret ekonomiye hükmederek insanların rızık ile oynayabiliyordu. Ekmek, demir, kömür fiyatını mecliste oylayan, ayakkabı, kumaş, toz şeker üreten bir devletin bürokratları tüccarları, imalatçıları ezebiliyordu. Bugün tam tersi bir tehlike söz konusu. Bir tür **“para tüccarı”** diyebileceğimiz insanlar ulus-devletlere el koyma çabası içinde. Tabi devlet ile birlikte ulusal adalet sistemleri, ordular, devletin **“meşru kudret”** alanında ne varsa. Gözlemlediğimiz kadarıyla bu tahakküm **meşruiyetini kaybeden ulus-devletleri Piyasa’nın hizmetçisi yapıyor!** Bu yeni bir durum. Eskiden ekonomik meseleler bir çok sorunla birlikte devlet tarafından dikkate alınırdı. Ekonomik faaliyetler zaten günlük hayata tekabül ediyordu: Tarımsal üretim halkın ekmeği, zanaat ve ticaret ise toprağı olmayanların geçimiydi. Ordular da savaşmak için ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyardı.

Liberal totalitarizmde ise şema değişik: Halkın gerçek yaşamına tekabül etMEyen göstergeleri üreten Standard & Poors, Moody’s ve Fitch Ratings gibi kuruluşlar devletlere müthiş bir finansal baskı uyguluyor:

- Siyasî ve ekonomik bakımdan çok güçlü bir ülke ile yeni darbe olmuş bir başka ülkenin yakın notlarla değerlendirilebilmesi,
- Bazı ülkelerin dış borcunun aşırı yüksek olmasına rağmen kredi notunun düşürülMEmesi...

Bu gibi anormallikler ülkelere verilen kredi notlarının **“uzmanca-bilimsel”** ölçülere değil stratejik hesaplara, pazarlıklara dayandığının net bir göstergesi. Bugünün finans **“uzmanları”** Ortaçağ Avrupa’sında Vatikan’ın oynadığı role soyunmuş vaziyetler. Biz sıradan ölümlülerin anladığı, voodoo ya da kara büyü benzeri bir şeyler var ortada. Bu kravatlı şamanlar ne derse o oluyor. Yağmuru onlar yağıdırıyor, güneşi onlar yükseltiyor her sabah. Kriz derlerse kriz oluyor. Değil Somali’yi bütün insanları bir sene doyuracak miktarda para bir gecede ABD senatosunda oylanıyor, kriz çıkaran kuruluşlar batmasın diye onlara teslim ediliyor ve ütülüyor. Aynı şema Avrupa Birliği’nde de mevcut. 2008 krizinden sonra Atlantik Okyanusu’nun her iki kıyısında 700 milyar dolardan fazla para ütüldü.

Aslında finans ruhbanlarının kara büyüğü o kadar gizli değil tabi:

- Bir çok ülkenin ekonomi/finans bakanları ve/veya danışmanları bu firmaların eski patronları ve kurmaylarıdır,
- Bir ulus-devlet büyük firmaların bile batmasına göz yumabilir, ekonomistlerin tabiriyle **“piyasa hata yapan firmayı cezalandırır”**. Ama bankalar ve genel olarak finansal kuruluşlar bu kuralın dışındadır. Ulus-devletler bankaların batmasından o kadar büyük zarar görürler ki kriz döneminde ilk kurtarılanlar **EN BÜYÜK HATALARI yapmış olan** bankalar ve bankacılar olur. Meselâ son krizde saçma sapan hataları yüzünden batma noktasına gelen [Northern Rock](#)’un millileştirilmesi (zararın halka mal edilmesi) buna güzel bir örnektir. Bir başka deyişle bankacılar **“hava güzel”** iken serbest piyasayı savunur, devleti ve kontrolleri, yasakları şikayet ederler ama **“yağmur”** başlayınca ulus-devletlerin şemsiyesi altına girerler ve halkı dışarı doğru şutlarlar.

Sıradan ölümlülerin Para'ya duydukları aşkın adeta iman derecesine yükseldiği bu asırda **“olur böyle şeyler”** mi demeliyiz? Günümüzde ruhban sınıfının totemlere, muskalara değil de Para'ya ve göstergelere sarılmasını **“anlayışla”** mı karşılamak gerek? Tamam ama nasıl oluyor da ulus-devlet Piyasa'ya direnemiyor? Ulus-devletler neden uluslarını bu tür **soygunlardan** koruyamıyor?

Ulus-devletlerin Piyasa'ya boyun eğme süreci

Jürgen Habermas, James O'Connor ve Nicos Poulantzas gibi düşünürlerin 1970'lerde öngördüğü bir durumu naklen yaşıyoruz . Mesele devletin **MEŞRULUK** meselesi. Ama detaya girmeden önce kendinize şunu sorun: Neden Devlet'in otoritesini, size göre **“üstünlüğünü”** meşru buluyorsunuz? Yolunuzu kesen birine **“hırsız”** diyorsunuz da vergi toplayana **“memur”** diyorsunuz meselâ?

Geçmişte Tanrı ile bağımızı kuran bir meşru kral/sultan vardı. Hükümdarın adaleti ilâhî adaletin tecellisiydi. Kant ve Hegel bile bu ufku geç(e)mediler. 19cu ve 20ci yüzyılda **ilâhî rasyonalite** yerine **dünyevî rasyonalite** geçti. Ortak ihtiyaçlarımızı karşılamak için kurduğumuz dev bir imece oldu Devlet. Yol, köprü, vb yapardı, okulları, hastahaneleri idare ederdi, vs. En önemli işlevlerinden biri de güvenlikti. Tehdit ve fırsatların **ULUSAL** olduğu son iki asırda kolektif çarenin yani Devlet'in de **ULUSAL** olması normaldi. (Bkz. [Türkiye'nin ulus-devlet sorunu](#))

Bugün tehditler ulusal değil küresel. Terör, çevre kirliliği, finansal krizler... Küresel sorunlara kim cevap verebilir? Küresel bir hükümet mi yoksa ulusal hükümetleri birleştiren organizasyonlar mı? G7, G20 tarzı toplantıların ne kadar (y)etkisiz, Birleşmiş Milletler'in ne kadar beceriksiz, ne kadar uyuşuk olduğunu gören insanlık bu müsamereleden umudunu çoktan kesti. Alternatif çözüm şimdilik yok. Ama ulus-devletler var olma sebeplerini kaybettiler: **MEŞRULUK**.

Gittikçe daha uzun yaşıyoruz, aile bağları zayıflıyor. Tehditlerle dolu bir gelecekte herkesin anlayacağı bir dil konuşmak gerek: Para. Her şeyle girebilen, her şeyi satın alabilen bu **“sihirli güç”** eskisinden çok daha büyük bir öneme sahip. Varlığı güven veriyor, yokluğu ise korku. Para artık o eski ticaret aracı değil. Yani Adam Smith'in tabiriyle **“dışlıların dönmesini sağlayan makine yağı”**. İnsanlığın Para ile kurduğu bu sapık ilişki ister istemez Para'ya yakın insanları ruhban durumuna getiriyor; tıpkı geçmişte Vatikan'a yakın olanların sıradan ölümlüler üzerine tahakküm kurması gibi. Dünyevi rasyonaliteyi sanırım 1980'lerde terk ettik, Ortaçağ'ın ilâhî rasyonalitesine geri dönüyoruz. Ama bir farkla: İlâh dünyada artık. **Cennet'i** yer yüzünde aratan Ahiret'siz dünya görüşünde **Parasızlık = Cehennem**.

Sadece para hırsı, cimrilik, müsriflik vb ile açıklanabilecek bir şey değil anlatmak istediğim. Liberal Totalitarizme **“totalitarizm”** dedirten faktörlerden biri bu. Naziler ve komünistler gibi **GERÇEK** hayattan kopmaktayız. Çünkü dikkatle baktığınızda Finansal rahiplerin üzerimizde tatbik ettiği güç ile bu adamların **GERÇEK** ekonomiye katkıları, **GERÇEKTEN** ürettikleri değerler arasında bir uçurum var. Neden?

Tıpkı yıl sonunda ortaklarına kâr dağıttığı halde hisse senetleri borsada yükselmeyen firmalar gibi ulus-devletler de **EKONOMİK GERÇEKLER** ile **FİNANSAL YALANLAR** arasında sıkışıp kalmış durumdalar. Uluslararası kredi kuruluşları devletlere ve şirketlere hem **“tarafsız”** not veriyorlar hem de finansal dalgalanmalardan kazanç sağlıyorlar. Spekülasyon ve komisyonlardan kazandıkları miktar **ekonomik anlamda hiç bir karşılığı olmayan, hayalî ihracat gibi hayalî bir faaliyet**. Bir başka deyişle küçük yatırımcıların korkması, tahvilden bonoya, dövizden hammaddeye koşturup durması aracı kuruluşları zengin ediyor. Yangın başına prim alan itfaiyecinin yangın çıkarması gibi bu kuruluşlar her fırsatta kriz üretmeye gayret ediyorlar. Çünkü normal seyrinde (=spekülasyonsuz) , üretimle ve

tüketimle büyüyen bir ekonomide bu adamlar zengin olamazlardı; emeklerinin karşılığı olan makul bir maaşı alırlardı.

Üretim, tüketim ve ticaretten değil korkudan beslenen araçlar ile çıkarlarımız çelişiyor. **Ciğerimiz kedilere emanet!** Yoksa adına “borsa” dediğimiz bir hisse senedi piyasasında gerçekten üreten, kâr eden firmaların hisselerinin el değiştirmesinde bir sorun yok. Kazanç ve kayıp ihtimalleri şeffaf olduğu takdirde herkesin adil biçimde zenginleşmesi için oldukça faydalı bir mekanizma borsa. Ancak aracı kuruluşlar bu şeffaflığı sevmiyorlar. Tersine ekonomik bilgide asimetriyi arttırarak tedirginliği sürekli tutuyorlar. Bu sebeple borsalar iyice kumarhaneye benzedi. **Müşterinin bazen azıcık kazandığı, “dükkan” sahibinin ise sürekli kazandığı bir mekanizma.** Asimetrik bilgi üretmek, korku tacirliği yapmak, spekülative biçimde şirket ve ülkelerin prestiji ile oynamak, buna direnen hükümetlere “ceza” vermek... Bunlar ekonomik aktörlerin algıladığı dünya ile gerçek dünyanın arasını açtıkça spekülative bir balon oluşuyor. Balon her patladığında suçlular ulus-devletler tarafından ödüllendiriliyor. Vergisiyle bu sistemi besleyen sıradan ölümlü ise kaybediyor. ABD ve Avrupa Birliği’nde kamu hizmetlerinin sürekli azaltılması bunun en somut neticesi.

Vatandaş OUT, müteşebbis IN

Aynı vatani paylaşan, aynı soydan gelen, değer yargıları, inançları ortak olan insanların dayanışması, çoğulcu politik projeler yapması artık biraz... demode. Hele günlük zevk ve kazancından fedakârlık edip gelecek kuşaklar için çalışmak tamamen gerici! Bunun yerine ulus-devletlerin doğrudan katılımıyla yeni bir vatandaş üretiliyor: **Vatansız** bir vatandaş, HER hareketi bir YATIRIM olan, kazanç ve risk hesaplayan **müteşebbis** vatandaş.

ABD’de yeni moda yasama şekli bu vatandaş üretimine uygun bir örnek: « [Three strikes law](#) ». işlediği suç ne kadar hafif olursa olsun üçüncü kez hakim karşısına çıkan biri ömür boyu hapse mahkûm edilebilecek. Yani hakim insanları yargılamıyor. Belli bir üretim planına göre hatalı yatırım yapanları (=suç işleyenleri) Piyasa’nın dışına çıkarıyor. Vicdan, iyilik, kötülük gibi kavramlar gereksiz. Kâr/zarar hesabı var. Şirketlerde geçerli olan tüccar zihniyetinin toplumsal hayata nüfuz etmesi, hatta diğer bütün zihniyetlerin yok edilmesi projesi bu. Piyasa’nın emrindeki Ulus-devlet bir vektör artık, bir enstrüman. **Özgür ol! Bu bir emirdir! ... Ama “özgürlük” dediysek... Piyasa’nın istediği gibi ol.**

Kısaca söylersek... Liberal Totalitarizm kışkıracısındaki Avrupa ve ABD makbul vatandaş yeniden “yaratıyorlar”. Adalet’in yerine kâr/zarar hesabı. Irkçılık, kadına karşı şiddet ya da sefalet ile mücadele için harcanan politik enerjiye bakın. Bir de telif haklarını korumak için harcanan enerjiye. Doğayı korumak için yapılan uluslararası baskıya bakın, bir de gümrük duvarlarını indirmek için yapılan baskılara, GATT’a, WTO, IMF ve Dünya Bankası’na.

Ulus-devlet’in **MEŞRULUK** krizi yaşadığı bu atmosferde ulus-devletler Piyasa’ya muhtaç. Eskiden olduğu gibi ticareti ve endüstriyi koruyan bir devlet yok. Devlet artık Piyasa’nın bir organı. Bu organ hem kendi faaliyetlerini Efendisine (=Piyasa) uygun biçimde gerçekleştirecek hem de “Liberal Özne” diyebileceğimiz makbul vatandaş üretecek.

Nazilerin bir makbul vatandaş anlayışı vardı. Saçının renginden kafatası büyüklüğüne, aile hayatından politik tercihlerine kadar tarif ediliyordu. 1000 yıl sürecekti “Üçüncü Reich” ve sipariş üzere inşa edilmiş bu makbul vatandaşların omuzlarında yükselecekti. Karl Marx’ın da bir “makbul işçi” tarifi vardı. Proleterya diktası ve sınıfsız toplumu işte bu “işçi ırkı” yüceltecekti. Fransız ihtilâli gibi. Makbul olMayan vatandaşları öldürerek **“halkı adam etmişlerdir”** Fransızlar; Boulogne Ormanı’nı cesetle

doldurmuşlardır... Bütün totaliter rejimlerin bir makbul vatandaş tasavvuru olmuştur. Makbul olMAyana karşı ise en acımasız yöntemler kullanılagelmiştir.

Peki, liberal totalitarizmin makbul vatandaşı kimdir? Politik / çoğul hiç bir mesele ile ilgilenmeyen bir insandır. Yapacağı her fiilin maliyetini ve getirisini hesaplayan, buna göre karar veren birey. Kendi zararına ama toplumun yararına olacak hiç bir şey onu ilgilendirmez. Meselâ liberal bireyin ağaç dikmesi, yolda duran bir taşı kenara koyması ya da sadaka vermesi saçmadır. Çünkü liberalizmin rasyonalitesine göre başkasının iyiliği için kendinden fedakârlık yapmak aptalcadır. Bir yangından insanları kurtarmak için hayatını tehlikeye atmak da saçma bir yatırımdır liberalizme göre. Getirisi yok, riski büyük. “Liberal öznenin” oy vermesi de matematiksel olarak anlamsızdır. Çünkü oy vermeye giden seçmenin trafik kazası geçirmesi ihtimali iktidarı değiştirmesi ihtimalinden çok daha yüksektir. Geçen bölümde Alexis de Tocqueville’den bir alıntı yapmıştık, sadece “özne” meselesini hatırlatmak için küçük bir kısmını buraya alalım yeniden:

“...Yeni despotizmin neye benzeyeceğini hayal ediyorum. Birbirine benzeyen, “eşit” insanlar görüyorum küçük ve sıradan hazlar peşinde, hiç dinlenmeden kendi etraflarında dönüyorlar. İçlerini, ruhlarını dolduruyorlar bu hazlar ile. Her biri ötekilerle arasına bir mesafe koymuş, onların başına gelen şeylere kayıtsız, yabancı gibi. Çocukları ve yakın arkadaşları onun için bütün insanlığı teşkil ediyor. Kendi ülkesinin vatandaşları? Hemen yanındalar ama onları görmüyor. Dokunuyor ama neredeyse hissetmiyor. Sadece benliği var ve benliği için var. Elinde bir aile kaldıysa bile artık vatani yok. Onun bu bireysel hazlarının sürmesini garantileyen devasa bir güç yükseliyor üzerinde...” (De la démocratie en Amérique, [Amerika’da Demokrasi](#))

Evet, ekonomik sınırlar içinde gayet normal olan bir davranış biçiminden yani kâr etmek isteyen tüccarın mantığından bir ahlâk teorisi(!) üretince bu çıkıyor ortaya. Fakat bir fikir ne kadar saçma, akla, vicdana ne kadar aykırı olursa olsun defalarca tekrar edilince insanlara “normal” gelmeye başlıyor. Bir insan her gün sabahtan akşama kadar **“ben bir kerevizim”** derse ne olur? Bir hafta sonra yaprakları çıkmazsa bile kendisini biraz tuhaf hissetmeye başlamaz mı? Etrafindakiler, devleti, patronu, karısı ve çocukları ona kerevizmiş gibi davranırsa? Ulus-devletler işte bu **kerevizleştirme** sürecinin enstrümanı oldular... Hem de ikinci kez. Birincisi faşizm idi: 1930’larda Almanya, Fransa ve Türkiye’de **“her Türk asker doğar”** gibi zırvalarla beyin yıkaniyordu. O kadar ki bebekler üniforma ve silahla doğsalardı kimse şaşırmayacaktı. İkinci **kerevizleştirme** sürecinde siyasî propaganda bile özelleşmiş vaziyette, liberalizmin prensipleri icabı olsa gerek:

*“Markaların çekim güçleri birbirlerini iptal etse de baskın olan ideolojik klişeler her reklamla biraz daha güçleniyor. Birer **isteme makinesi** haline getirilen tüketicilerin insanî değerlerinin yerini firmaların çıkarlarına uygun ORTAK (objektif) değerler alıyor.” (Ignacio Ramonet, [Propagandes silencieuses](#))*

Sonuç

“Liberal totalitarizm” terimi bir metafor ya da bir abartma değildir. Liberal totalitarizm eleştirisi basit bir kapitalizm eleştirisi ya da cimrilik, müsriflik, gösteriş vb nefsanî davranışların reddi de değildir. Liberal totalitarizm yeni bir totalitarizm şeklidir. Faşizm ve komünizmde ortak olan bazı vasıfları haizdir. Özellikle AB ve ABD’de somut biçimde hayata geçen bu ideoloji insan’ın **adalet anlayışına** ve cemiyetlerin **politik yargı kapasitesine** taliptir. Diğer totalitarizm türleri gibi İnsan’da ve Cemiyet’te sübjektif olanı reddeder, her şey para gibi objektif ve ikame edilebilir olur. Bu yönüyle pozitivist

tabiatını da dışa vurmuş olur. **Düşünmeyi hesaplamak zanneden** bu ideoloji “adil” olanı “kârlı” olan ile değiştirir. Bunu uygulamak için ise mümkün olan her vasıtayı kullanır: Para, Piyasa, ulus-devletler... Çünkü liberal totalitarizm konstrüktivist bir projedir. 1930’ların ulus-devletlerindeki toplum mühendisliği bu projenin enstrümanları arasındadır.

Max Weber’in dediği gibi:

“Hangi politik sınıfın muzaffer olacağı önemsiz. Bizi bekleyen bahar çiçekleri değil soğuk, karanlık bir kutup gecesi. Hiç bir şeyin olmadığı yerde sadece imparator değil proletarya da kaybeder [...] Ahlâkî kaygıların yerini teknik/ticarî kaygıların aldığı bir dünyada yaşıyoruz. Vicdanların, inançların, kahramanlıkların ve mânâların yok olduğu bu dünyada akıl yok artık, hesap var. ” [Wissenschaft als Beruf - Politik als Beruf] (ing. Fr.)

Ancak Liberal totalitarizm’in zayıf bir noktası var. O da bütün totaliter projeler gibi Özne’ye muhtaç, yani faal insana. İdeolojisini benimseteceği, kerevizleştireceği ve kullanacağı insanlar olmazsa bu sistem de diğerk totaliter rejimler gibi çökecektir. Çünkü totaliter olsun ya da olmasın, bütün siyasî sistemler, ideolojiler ve devrimler insanlar tarafından, insanlar için yapılır, onların “inancı” ile ayakta durur.

Bu bağlamda liberal totalitarizme direniş de Özne zemininde oluşaktır diye düşünüyorum. **“Kapitalizme Hayır!”** pankartı taşımakla, polisten cop yemekle bir yere varamayacağını idrak edecek olan iyi insanlar kerevizleştirme sürecini tersine çevirebilirler. Zira **“İnsan nedir?”** sorusuna verilen cevap her siyasî sistemin de çekirdeğini oluşturur. Evet... İnsan nedir?

- Bir kredi kartı numarası? Sadece “üreten/tüketen” ekonomik aktör?
- Polis veya ayıplanma tehdidi olMASa da “üstün” değerler için ekonomik değerleri, hazları feda edebilen bir yaratık?
- Irkı, cinsiyeti, zenginliği ne olursa olsun her insanı kendisi gibi hak sahibi kabul eden bir hak sahibi?
- Adalet anlayışını ulus-devletlere, piyasalara endeksleMEyen, kabir ötesinde de Adalet bekleyen bir siyasî aktör ?

Tavsiye okuma

- [Legitimation Crisis \(Jürgen Habermas\)](#)
- [The Disoriented State: Shifts In Governmentality, Territoriality and Governance \(Bas J. M. Arts, Arnoud Lagendijk, Henk J. van Houtum\)](#)
- [Left Legalism/Left Critique \(Wendy Brown, Janet Halley\)](#)
- [State, Power, Socialism \(Nicos Poulantzas, Patrick Camiller and Stuart Hall\)](#)
- [The Fiscal Crisis of the State \(James O’Connor\)](#)
- [Politics As a Vocation \(Max Weber\)](#)
- [Foucault and Political Reason: Liberalism, Neo-Liberalism, and Rationalities of Government \(Andrew Barry, Thomas Osborne, Nikolas Rose\)](#)
- [The Theory of Capitalism in the German Economic Tradition: Historism, Ordo-Liberalism, Critical Theory, Solidarity \(Peter Koslowski\)](#)

Ayı yavrusunu severken öldürür

“Kusursuz bir demokraside yaşıyoruz. Herkes istediğini yapmakta özgür. Ama insan, tabiatı gereği özgürlüklerini kötüye kullanır yani ötekilerin özgürlüklerini çiğner. Özgürlük için en büyük tehdit yine özgürlüktür. Peki özgürlüğü kendisinden korumak için ne yapmalıyız? Herkesin güvenliğini sağlamalıyız. Güvenlik demek korumak demektir. Korumak demek gözetlemek demektir. Gözetle(n)mek özgürlüktür. Korumak sınır koymaktır. Sınırla(n)mak özgürlüktür.” (Jean-Christophe Rufin, Globalia)

Avrupalılar demokrasi ve insan hakları konusunda bir çok iyi işe imza attılar ama kibirliler. Özeleştirilmediği için çok büyük bir tehlikenin farkında değiller. Nedir?

Vatandaşların bitmek tükenmek bilmeyen güvenlik talebi sebebiyle özgürlüklerin etrafındaki duvarlar gittikçe yükseliyor ve kalınlaşıyor Avrupa’da. **Özgürlükleri korumak için özgürlüklerden fedakârlık edilmesine gittikçe alışıyoruz.**

Kendi kendini besleyen kısır bir döngünün içindeyiz: Yedikçe acıkan, içtikçe susayan bir yaratık gibi. Fikrî bir devrim olmaz ise gelecek onyıllarda duvarların kalınlığından dolayı içinde boşluk kalmayan bir eve dönecek Avrupa.

Örnek? 11 Eylül saldırısından sonra İngiltere’nin çıkardığı terörle mücadele yasalarına bakın. Fransa’da ([Réétention de sûreté](#)) ve Almanya’da ([Sicherungsverwahrung](#)) cezası bittikten sonra bile **“potansiyel tehlike arz etmesi”** sebebiyle salıverilmeyen mahkûmlar, Fransa’da çocuk yuvalarında küçük yaramazların fişlenmesine kadar uzanan abuk subuk güvenlik yasaları ve son on yıldır sürekli sertleşen ceza kanunu, Hollanda, Norveç, Avusturya’da yükselen ırkçılık ve islamofobi, Fransa’daki

çarşaf yasağı... Ama devletin **“güvenlik üretmesi”** talebi saldırıların engellenmesi ile sınırlı değil. Deli dana hastalığı, kuş gribi, domuz gribi, İspanyol hıyarındaki ekoli bakterisi derken **gıda güvenliği** etrafında yükselen mevzuat duvarları tarımı, küçük esnafı boğmakta. Görünmez düşmanlara karşı duyulan korku **GERÇEK** tehlikelerin **GERÇEK** sonuçlarıyla orantılı değil:

- Yüz binlerce insanın ölümüne sebep olan AIDS hastalığı,
- Fransa’nın şampiyon olduğu trafik kazaları,
- İskandinavya ve İngiltere’nin korkulu rüyası olan aşırı alkol tüketimi,
- Bütün Avrupa’nın belâsı sigara bağımlılığı

kesinlikle bu görünmez düşmanlar kadar korkutmuyor. Avrupa’da **GERÇEK** olan tek şey psikoz. Korkularımız var ve vasat bir Avrupalı için “iyi devlet” demek daha kalın, daha yüksek duvarlar demek. Avrupa hükümetlerinin **“güvenlik” adına hukuktan ödün vermesi** halkı o kadar rahatsız etmiyor. Tocqueville’in [Amerika’da Demokrasi](#) adlı kitabını yazarken 150 yıl önce öngördüğü o toplum sanki oluşuyor :

“Birbirine benzeyen, “eşit” insanlar görüyorum küçük ve sıradan hazlar peşinde, hiç dinlenmeden kendi etraflarında dönüyorlar. İçlerini, ruhlarını dolduruyorlar bu hazlar ile. Her biri ötekilerle arasına bir mesafe koymuş, onların başına gelen şeylere kayıtsız, yabancı gibi. Çocukları ve yakın arkadaşları onun için bütün insanlığı teşkil ediyor. Kendi ülkesinin vatandaşları? Hemen yanındalar ama onları görmüyor. Dokunuyor ama neredeyse hissetmiyor. Sadece benliği var ve benliği için var.”

Artık mevcut tehditlerin bertaraf edilmesi yetmiyor. Geleceği, kaderimizi kontrol etmesini bekliyoruz devletten. Neden? Alıp satma, yiyip içme özgürlüğümüzü muhafaza etmesi için! Ayağımıza altın prangalar vuruyoruz ama hemen herkes mutlu. Şikayet eden, alarm ziline basan üç beş aydın ise “paranoyak” damgası yiyor. Tabi ABD’nin durumu da çok parlak değil. Onlar da kelimelerini ve akıllarını kaybediyorlar gittikçe: ABD tarihinde beyaz adamın özgürlüklerini EN FAZLA sınırlayan yasanın adı “Vatansever Yasa!” (Patriot Act) Savaşı “Önleyici Savaş” diyorlar, “Homeland security” adına sürekli iç düşman üretiyorlar... **Amerikalılar hiç bu kadar çok para harcamamışlardı güvenlik için ve hiç bu kadar çok korkmamışlardı.** Gerçek hayattan koparak sanal bir gerçekliğe(!) kayıyorlar giderek.

Bir komplo mu bu? İsviçre’nin lüks otellerinde şişman adamlar puro içerek hakkımızda planlar mı yapıyorlar? Sanmıyorum. Hatta tam tersi, merkezî bir kontrolü olmayan acayip bir güvenlik makinesinin varlığını hissediyorum sadece. Bizim korkularımız ve açgözlülüğümüzle beslenen, dağıtık (=distributed) bir makine, dinamik bir network. **“Adolf Hitler Reloaded”** başlıklı bölümde şöyle demiştim:

*“1930 model devletler halkı **BİR-leştirmek**, tektipleştirmek için korkular ve nefretler icad etmişlerdi: Bolşevizm korkusu, Bölünme korkusu, Yahudi korkusu, Ermeni nefreti, Kürt nefreti, Burjuva nefreti... 1980’lerden itibaren dünyaya hakim olmaya başlayan **liberal totalitarizm** ise tersini yaptı, **TEHDİT** yerine **FAYDA**’da birleştirdi bizi: Refah, zenginlik, lüks ve güvenlik. Zahirî güzelliklerine rağmen bu hedefler de bizi aynı noktaya götürüyor: Bir kez daha **BİR-leşmek** = Bütün insanlarda ortak olana indirgenmek... Yani nefsanî arzu ve korkularda BİR-leştik bir kez daha, AYNI-laştık. Bir farkla: Eskiden “ulusal” bazda olan totaliter sistem artık küresel.”*

Devlet-Birey ilişkisi yeniden düzenleniyor

İnsanlar birer isteme makinesi haline gelirken devletler de birer verme makinesi oldular. Ama **müşterileşen vatandaşın** yol açtığı Piyasalaşma ortamında **ulus-devlet** çok rahat bir konumda değil. Birbiriyle ilgisiz gözükse de farklı alanlardaki korkuların önemli “yapısal-zihinsel” değişikliklere işaret ettiğini düşünüyorum ve tabii doymak bilmeyen güvenlik talebinin:

Devlet açısından korku

Batılı ulus-devletler ciddi bir meşruluk krizi yaşıyor. Vatandaşların (=müşterilerin) hâlâ devlete ihtiyacı olduğunu ispat etmek istercesine gösterge fetişizmi içinde kendini halka “satıyor”. Sözelimi Fransa’da hükümet bir yandan tutuklama ve gözaltı sayısındaki artışı endişe verici buluyor, diğer yandan polislerin başarısını tutuklama ve gözaltı sayısı ile ölçüyor. Bu yolla tehlike göstergelerinin turuncuya sonra kırmızıya geçmesi güvenlik talebini artırıyor. Korkulardan beslenen, “**müşteriyi**” (=vatandaş) korkutarak talebi arttıran bir Korku-Güvenlik piyasası devletin altını oyuyor yavaşça:

“Mesele devletin **MEŞRULUK** meselesi. Ama detaya girmeden önce kendinize şunu sorun: Neden Devlet’in otoritesini, size göre “üstünlüğünü” meşru buluyorsunuz? Yolunuzu kesen birine “hırsız” diyorsunuz da vergi toplayana “memur” diyorsunuz meselâ?”

Geçmişte Tanrı ile bağımızı kuran bir meşru kral/sultan vardı. Hükümdarın adaleti ilâhî adaletin tecellisiydi. Kant ve Hegel bile bu ufku geç(e)mediler. 19cu ve 20ci yüzyılda **ilâhî rasyonalite** yerine **dünyevî rasyonalite** geçti. Ortak ihtiyaçlarımızı karşılamak için kurduğumuz dev bir imece oldu Devlet. Yol, köprü, vb yapardı, okulları, hastahaneleri idare ederdi, vs. En önemli işlevlerinden biri de güvenlikti. Tehdit ve fırsatların **ULUSAL** olduğu son iki asırda kolektif çarenin yani Devlet’in de **ULUSAL** olması normaldi. (Bkz. [Türkiye’nin ulus-devlet sorunu](#))

Bugün tehditler ulusal değil küresel. Terör, çevre kirliliği, finansal krizler... Küresel sorunlara kim cevap verebilir? Küresel bir hükümet mi yoksa ulusal hükümetleri birleştiren organizasyonlar mı? G7, G20 tarzı toplantıların ne kadar (y)etkisiz, Birleşmiş Milletler’in ne kadar beceriksiz, ne kadar uyuşuk olduğunu gören insanlık bu müsamerelerden umudunu çoktan kesti. Alternatif çözüm şimdilik yok. Ama ulus-devletler var olma sebeplerini kaybettiler: **MEŞRULUK.**” ([Özgür ol! Bu bir emirdir!](#))

Birey açısından korku

Her geçen gün biraz daha fazla güvenlik “tüketen” vatandaş (=müşteri) açısından da durum pek net değil. Neden?

Somut ve devlet tarafından bertaraf edilmesi gereken gerçek SORUNLAR objektiftir. Ölçülebilirler: Sınırdan içeri giren terörist sayısı, hastalanan insan sayısı... Bunlar devletin görev çerçevesine giren objektif korkulardır. Ama bunlarla karıştırılMAması gereken, manevî hayatın parçası olan sübjektif

korkular da vardır. Hayat'ın, İnsan'ın varlık şartı olan, Hakikat'e dair korkular elbette ulus devletin görev çerçevesi içinde olamaz. Ölüm korkusu, Kıyamet... Bunlar dünyevî bir yapı olan devletin işi değildir. (Bkz. Korku Matkabı bahsi, [Derin İnsan kitabı](#))

Liberal-totalitarizmin en belirgin özelliklerinden biri bu iki korku arasında meydana gelen karışıklık. Piyasa'nın bize dayattığı güvenlik modelinde bugün güvende olmak yetmiyor, yarın, haftaya ve gelecek yıllarda da güvende olmayı istememiz emrediliyor! **Kaza ve Kader'e talip bir güvenlik piyasası ile karşı karşıyayız.** Batılı insan Ölüm'e ve Kıyamet'e çare bulmasını istiyor Devlet'ten. Tabi zahiren bir hedef saptırma var ya da bir maskeli balo: Ölüm demiyor da **"salatalıktaki bakteri"** ya da **"domuz gribi"** diyor. Ama her gün ilan edilen ölü sayısı göstergesi sıranın bir gün "BANA" geleceğini hissettiriyor. Aynı şekilde "küresel ısınma" veya "terörist saldırılar" dünyanın sonu gibi sunuluyor. Medya baskısı altındaki batılı insan bu sorunlarla arasına mesafe koyup düşünemiyor. Bunlar birer rumuz, birer bahane oldu Ölüm'ü ve Kıyamet'i saklayan.

Birey'den başka hiç bir kimse olmayan Birey'in, Müşteri-Vatandaş algısının doğurduğu bir çarpıklık bu kanaatimce. Tocqueville'in yazdığı [Amerika'da Demokrasi](#) kitabında **Birey'in politik hayat dışına itilmesi** konusunda ip uçları var:

- "...Birey kendi ataletini meşru göstermek için toplumun ve devletin önemini abartır,
- İnsanlar birbirlerine eşitlendikçe tek tek bireyler küçük ve önemsiz görünürler. Daha doğrusu ötekilere benzeyen her vatandaş kalabalıkta kaybolur, bir tek Halk'ın muhteşem imajıdır görünen,
- Bireyleşme sonucunda insanların politik bağları zayıflar, sosyo-politik alanı terk ederler, kollektif meseleler **görünen ve daim olan yegâne temsilciye** terk edilir yani Devlet'e.
- Bireylerin huzur ve güvenliği önemsenmeyen tek politik dava haline gelir çünkü diğer bütün kollektif davalar terk edilmiştir. Bu zihniyet sahibi bireyler devletin baskısını daha kolay kabul eder ve güvenlikle ilgili yetkilerinin artmasını doğal karşılar. Güvenlik talebi körleşmiştir yani fiatı ne olursa olsun birey özgürlüklerini feda etmeye hazırdır.
- Halkın sınırsız güvenlik talebi ve politikadan el çekmesi meydana boş bırakır ve bu devletin totaliterleşmesi için uygun bir zemindir.
- Zannediyorum ki demokratik toplumları tehdit eden baskı rejimi daha önce hiç görmediğimiz bir rejim olacak. Adlandırmakta zorluk çekiyorum, despotizm ya da tiranlık anlam itibarıyla kâfi değil.
- Bu yeni baskı rejimi bireylerin bencilliklerinin kötü bir sonucu olacak..."

Liberalizmin anti-demokratik yönü

Yakın geçmişte Etyen Mahçupyan ile Atilla Yayla'nın enerji dolu bir tartışmasını izledik. Mahçupyan'ın aksine Yayla liberalizmin demokrasiyle çelişmediğini savundu. Oysa liberalizmin en önemli misyonerlerinden **Friedrich A. Hayek** "Law, Legislation and Liberty" adlı çalışmasında Piyasa'nın demokrasiye düşman olduğunu açıkça ortaya koyuyor:

"Piyasa'nın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır. Piyasa'nın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği demokrasi bireysel özgürlükler için bir tehlikedir."

Açıkça görülüyor ki Hayek'in ağzında "özgürlük" alıp satma özgürlüğünden başka bir şey değildir. Halkın oylarıyla seçilmiş bir meclisin fakirleri, sakat ve yaşlıları da temsil etmesi, bunların hakkını muhafaza için kanunlar yapması, Piyasa'yı dizginlemesi ise kâbus gibi bir şey Hayek'e göre.

[Derin Marx kitabında](#) uzun uzun açıkladığımız gibi liberaller bu yaklaşımla **GERÇEK HAYATTAN KOPARAK** kendilerine **YENİ BİR GERÇEKLİK** inşa ediyorlar. Bu bakımdan Nazi Almanyası veya Stalin Rusyası ile büyük bir benzerlik arz ediyorlar. Meselenin özü bir "-izm" yani bir ideoloji haline gelen liberal-**İZM**. Cemil Meriç'in tabiriyle akıllara, vicdanlara giydirilmiş yeni bir deli gömleği bu.

"[...] genel olarak vergilerin azaltılması, özelleştirme, devletin küçültülmesi, sermaye, mal ve hizmetlerin serbestliği gibi uygulamalar liberal politikaların birer parçası. Akıllıca ve adaletten ödün vermeden uygulandıklarında bu politikalara karşı olMAğımı da belirtiyim bu arada. Ama hangi adalet? Adaletin, hakların, ahlâkın referansı ne olacak? [liberallere göre] Piyasa tabi ki! Avusturya Ekolü'nün ünlü ismi Ludwig Von Mises'ten dinleyelim:

"Halk yığınları, oy veren, demokrasilerde hakim olan şu milyonlar bilmeliler ki sahte doktrinlere alet oluyorlar. Sadece Piyasa üzerine kurulu bir toplum onlara arzuladıkları refahı verebilir. Ama halkı ikna etmek için önce elitleri, aydınları ve iş adamlarını ikna etmek gerek." (12 haziran 1943'te Leonard Read'a yazdığı mektuptan)*

*Hukuk devleti, demokrasi, vicdan gibi kavramların karşısına satın alma gücü ile orantılı bir tüketici egemenliği koyuyor liberal doktrin. Liberal politika başka şey, liberal dogmalar, fetişizmler başka." ([Liberalizmin Kara Kitabı](#), "**Liberalizm Ahlaksızdır**" adlı bölüm)*

Sonuç

Yeme-içme, üretme ve tüketme serbestliği insanların ve toplumların siyasî özgürlüklerini sınırlandıracak noktaya geldi. Bir başka deyişle insanların haz almak ve bu hazzı MUHAFAZA için harcadıkları enerji bürokrasi ve piyasa kanalıyla toplanıyor, yoğunlaşıyor. Bu yoğunlaşma giderek artan bir hızda gerçekleşiyor. [Derin Marx kitabında](#) bahsettiğimiz "kirpi sendromu" sebebiyle biriken bu pislik (= arzular + korkular) yine biz insanların vicdanları icabı kabul etmeyeceği neticeler doğuruyor. (Bkz. [Derin МАЯЖ](#) Kitabı: "**İnsan'ı devirmek için kökünden sökmek gerekir**")

Bazen bürokrasi kanalıyla ulus-devletler, bazen de piyasa kanalıyla büyük firmalar, bankalar korkunç işler yapabiliyor. Biz insanlar neticeyi gördüğümüzde çok şaşırıyor ve üzülüyoruz. "**Bu kadar korkunç bir şeyi kim yaptı?**" diyerek arkasında gizli örgütler, komplolar arıyoruz. Oysa demirden bir geminin yavaş yavaş paslanıp çürümesi gibi insanlık gemisi de tek tek her bir insanın "minnacık" kötülükleri, gafleti, unutkanlığı, iştahı, korku ve vehimleri sebebiyle paslanıyor. Büyük bir delik aramak boşuna. Gemimizde milyarlarca küçük delik var. Ama deliklerin toplamı oldukça büyük.

(*) **Leonard Read** ünlü Think Tank FEE'nin ([Foundation for Economic Education](#)) kurucusu. FEE liberteryen. Leonard Read, Ludwig von Mises'den ciddi biçimde etkilenmiş, servetinin önemli bir kısmını bu yolda harcamış. "**Ben kurşun kalem**" (**I, pencil**) adlı denemesinin [Liberalizmin Kara Kitabı](#)'nda videosunu sunduğumuz Milton Friedman'a ilham kaynağı olması, Friedman'ın da bu kitaba

önsöz yazmış olması dikkat çekicidir. **Mises-Read-Friedman** zinciri ile bir kez daha görüyoruz ki **Piyasa Fetişizmi liberal ahlâkın sabitlerindendir. Piyasa'nın ahlâk/iyilik/erdem üretme kapasitesine iman etmek bu "inancın" amentüsü olmuştur.** Read'in 30 civarındaki kitabı FEE'nin sitesinden indirilebilir.

Tavsiye okuma:

(Çoğu eserin Türkçe ve diğer dillerde asılları veya tercümeleri mevcut, yazar isminden aratabilirsiniz)

İngilizce

Friedrich A. Hayek

[Law, Legislation and Liberty, Volume 1: Rules and Order](#)

[Law, Legislation and Liberty, Volume 2: The Mirage of Social Justice](#)

[Law, Legislation and Liberty, Volume 3: The Political Order of a Free People](#)

Naomi Klein, [The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism](#)

Wendy Brown, [Walled States, Waning Sovereignty](#)

Noam Chomsky, [Necessary Illusions](#), (ücretsiz, eserin tamamı)

Fransızca

Ignacio Ramonet, [Propagandes silencieuses](#)

Jean-Christophe Rufin, [Globalia](#)

Philippe Breton, [La parole manipulée](#)

Karl Polanyi, [La grande transformation, aux origines politiques et économiques de notre temps](#)

Friedrich A. Hayek, [Droit, législation et liberté](#)

Dünya Vatandaşı

Sunuş: Okuyacağınız bu kısa metin **Hannah Arendt**'in [Men in Dark Times](#) adlı çalışmasından alınmış, "Dünya vatandaşı" kavramı üzerine düşüncelerinden oluşuyor. Arendt batının siyaset felsefesi alanında yetiştirdiği en güçlü düşünürlerden biri şüphesiz. Ancak "sadece" filozof olmakla yetinmemiş, insanlığın büyük felaketini yani faşizmi, komünizmi, nazizmi **derin**lemesine tahlil etmiş. Farklı "renklerde" olsa da bütün totaliter rejimleri mümkün kılan öğeleri çözümleyen 3 ciltlik "[totalitarizmin kökenleri](#)" adlı eseri dünya çapında haklı bir üne sahip, belirtmekte fayda var.

Çok değil, insan ömrü kadar bir zaman önce Hitler ve Stalin gibi liderlerin peşinden sürüklenen milyonlarca insan birbirini öldürdü uygar(!) batıda. Avrupa'nın şehirleri, tarihi eserleri, fabrikaları ve tarlaları yok edildi ve batının insanlığı atom bombasıyla dibi buldu. Bu akıl almaz yıkımın fikrî ve vicdanî zeminini sorgularken Arendt'in yaptığı saptamalar bizi korkutuyor; ister istemez soğuk terler döküyoruz. Zira insanları İnsanlık'tan çıkaran, bu utanca olanak tanıyan "**derin**" bir mekanizma yine sahnede: Teknolojinin ve küresel ticaretin varlığı nokta insanları hem birleştiriyor hem de tek-leştiriyor, homojenleştiriyor. Bir başka deyişle dünyayı ele geçirmiş bir diktatör yok ama tıpkı totaliter rejimlerdeki gibi giderek tektipleşen bir yaşam sürüyoruz.

Aşağıda sunduğumuz metin oldukça kısa, 1,5 sayfa. Ancak fikren yoğun. Ele alınan konu kapsamında Kant, Tocqueville, Marx, Heidegger ve Jaspers'in Hannah Arendt'i etkilediğini hatırlamakta fayda var. Daha önce yayına giren [Derin МАЯЖ](#) ve [Liberalizmin Kara Kitabı](#)'ndan istifade etmiş olanlar bu metni çok daha büyük bir kolaylıkla okuyacaklardır. (MY)

Dünya Vatandaşı ([Men in Dark Times](#)'tan, 1968, New York)

Hiç kimse kendi ülkesinin vatandaşı olduğu gibi dünya vatandaşı olamaz. "**Tarihin kaynağı ve anlamı**" isimli eserinde Jaspers ortak bir dünya düzeninin ve evrensel bir egemenliğin muhtemel neticelerini

irdeliyor. Böylesi merkezî bir iktidarın hangi rejimle yönetileceği o kadar da önemli değil. Bütün dünyayı yönetme kavramı, bütün [meşru] şiddet imkânlarının monopolünü elinde tutan bir iktidar, onu denetleyecek, sınırlayacak başka iktidarlara olMAması tam bir totalitarizm kâbusu. Daha da ötesinde bildiğimiz şekliyle politik hayatın da sonu demek olur bu.

Politik kavramlar çoğulculuk ve karşılıklı dengeleme, sınırlama üzerine oturur. İktidarlara kuvvetleri hem kendi vatandaşlarınca hem de [ulusal] sınırlarla belirlenir. Felsefe dünyayı insanlığın vatanı gibi tasavvur edebilir, yazılı olmayan, herkes için geçerli bir kanunla tanımlı... Politika ise insanlarla uğraşır, farklı ülkelerden gelen, farklı tarihlerin mirasçıları olan insanlardır bunlar. Politikanın ilkeleri gerçek hayata tekabül eder; sınırlama getirir, korur, hudut teşkil eder, had bildirir. Özgürlük bir tasavvur değil gerçeğin ta kendisidir, yaşayan politikadır.

Bütün dünyaya hakim olacak bir düzenin kurulması dünya vatandaşlığının önkoşulu değil her türlü vatandaşlığın sonu olabilir ancak. Dünya politikasının doruğu değil sonudur bu. Ama ulus-devletlere ya da Roma imparatorluğuna benzeyen bir merkezî yapıyı reddetmek şu anki dertlerimize deva değil.

Bizden önceki kuşaklar için bir ideal, soyut bir kavram olan “insanoğlu” bizim için gerçeğin kendisidir ve bizden bir cevap beklemektedir. Kant’ın öngördüğü gibi Avrupa kendi yasalarını [ahlâk ve hukuk anlayışını] bütün dünyaya dayattı. Ama bunun doğurduğu küreselleşme ve homojenleşme evrensel bir barış getirmedi. İnsanoğlu bugünkü gerçekliğini ne hümanist düşlere ne felsefî arayışlara ve ne de politik olaylara borçlu. Bugünkü **bir**-leşme, **AYNI**-laşma neredeyse tamamen Batı’nın teknik ilerlemesinin bir sonucu. Batı ahlâk ve hukuk anlayışını dünyaya yaymaya başladığı sırada bu ilkelere inanmayı terk ediyordu aslında. Dünyayı birleştiren teknik ilerleme ile birlikte Batı dünyaya başka şeyler de yaydı: Ulus-devletin diğer iktidar şekilleri üzerine zaferi, metafizik ve maneviyatın terk edilmesini de yaygınlaştırdı. Sadece Batı’nın tarihine ait olan iç dinamiklerin eski inanç ve gelenekleri yıkması asırlar sürdü. Aynı iç dinamikler sadece bir kaç on yılda bu kez dışarıdan etki ederek dünyanın geri kalan kısmındaki inanç ve gelenekleri yıktılar.

İnsanlık tarihinde bir ilk bu: Bütün dünya halkları ortak bir **ŞİMDİ**’nin içinde yaşıyorlar. Ehemmiyeti ne olursa olsun, bir ülkede meydana gelen bir hadise diğer ülkelerin halkları tarafından da biliniyor. Her ülke diğer bütün ülkelerle **KOMŞU** oldu adeta. Ama bu **KOMŞU**-luk ve bu **ŞİMDİ**-lik ortak bir geçmişe dayanmıyor ve kesinlikle ortak bir gelecek garantisi de vermiyor. İnsanları böylesine **BİR**-leştiren, (=homojenleştiren) teknoloji dünyanın yok olmasına yol açabilir. Küresel iletişim tekniklerinin küresel yıkım teknikleriyle birlikte ilerliyor. [...] Küresel bir nükleer savaşın yeryüzündeki insan varlığına son verebilme kapasitesi insanlığı **BİR**-leştiren en güçlü sembol haline geldi. Bu bağlamda insanlığın birliği ancak yıkım ve tüketimde: Bu birlik küresel yıkımı engelleyecek uluslararası antlaşmalardan değil sadece biraz daha az **BİR**-leşmiş bir dünya özleminden müteşekkil.

Dünyanın yok edilmesine dayanan bu “negatif” dayanışmanın pozitif bir anlam kazanması için politik sorumluluk içinde yaşanması gerekir. Ulusal politikaya bakışımız gereği vatandaşlar adına ülkenin yaptığı herşeyden sorumluyuz. Bu bakış omuzlarımıza tahammül edilmesi imkânsız olan bir **küresel sorumluluk** koyuyor. Bu kadar büyük bir yükün altına girmektense insanlar şu üç yolu seçeceklerdir:

1. Dünyanın sorunlarına karşı umursamazlık, politikadan kaçarcasına uzaklaşmak,
2. “Önce vatanım, önce halkım” diyen ulusalcı ve etnik merkezci bir bencillik,
3. Her türlü otoriteyi, politik ve kolektif yapıyı reddeden sürekli bir isyan hali.

Aydınlanma'nın hümanist idealizmi bize faydası olmayan bir kavram. Hatta tersine, ortak bir geçmiş olmadan ortak bir **şimdiki zamandır** bize bu yolla sunulan. [...] Eğer insanoğlu'nun geleceğini aramızdaki nefret ve korkudan daha sağlam bir şeyin üzerine inşa etmek istiyorsak bir özeleştir ve "ötekini" anlama, kendini diğerlerinin yerine koyarak düşünme süreci başlamalıdır. Bu sürecin önkoşulları ise :

- Federal bir politik yapılanmayı merkezî otoriteye tercih etmek,
- Gelenekleri ve tarihi [kimliği] terk etmeden bunların "evrensel" olduğu iddiasından vaz geçmek. [...]

İnsanlığın bugünkü durumunda gerçek tehlike homojenleşme, **bir**-leşmedir. ortak iletişim teknikleri ve şiddet yoluyla bütün ulusal gelenekler, toplumları özgün ve farklı yapan öğeler kaybolmaktadır. Bu homojenleşme bütün halkların birbirini daha iyi anlaması için bir fırsat gibi görünebilir. Oysa bu süreç neticesinde insan öyle yüzeyselleşecektir ki tanınmaz hale gelecektir. Basit bir yüzeyselleşmenin de ötesinde bugün tahmin dahi edemeyeceğimiz bir ortak noktada birleşecektir insanlar.

Teknoloji ve kitlesel iletişim araçları vasıtasıyla başlayan bir-leşme, TEK-leşme, homojenleşme sürecinin ulusal kimlikleri, yöresel farklılık ve inançları ortadan kaldıracak. Bu silip süpürme ve insanlığın yüzeyselleşmesinin, teknik ilerlemenin tek başına bizi yıkabileceğini idrak etmek kolay değil. Çünkü insanlar Hakikat'in kendisi ile Hakikat'in ifadesini birbirinden ayrı olarak tahayyül ediyorlar. İnsanlar Hakikat'i düşünmenin ve konuşmanın bizzat varoluşçu bir tecrübe olduğunun farkında değiller.

Evrensel bir totalitarizmin vatandaşı olarak yaşayan, bir tür süper Esperanto dilinde konuşan ve düşünen insanlar en az bir hermafrodit kadar acayip yaratıklar olacaktır. İnsanlığın barış içinde yaşayacağı bir dünya TEK bir din, TEK bir felsefe, TEK bir politik görüşten oluşamaz. Sürekli iletişimi, karşılıklı anlayışı gerekli kılan çokluk ve farklılıkların hem örttüğü hem de izhar ettiği bir beraberlik olabilir bu.

Ceza vermek tedaviden ucuz ise

Sunuş: Büyük gemilerin batışı küçük sandallarinkine benzemez. Büyük gemiler öyle “cup” diye batmazlar. Yana yatar, bazen doğrulur hatta zaman zaman yükselir gibi olurlar, batışları uzun saatler alır. Ama küçük sandal “kazalarının” aksine büyük gemilerin felâketlerini geri çevirmek imkânsızdır. Gelecek asırların tarihçileri de Batı demokrasileri için “**sonun başlangıcı**” diyecekler şu yıllara. Yaklaşık 20 yıldır yaşadığım Fransa’da ilk defa bu batış sürecini “içeriden” izlediğime kanaat getirdim. Neden?

Koyu bir liberal ve Amerika hayranı olan Nicolas Sarkozy’nin cumhurbaşkanı olduğu dönemde Fransa çok şey kaybetti. Tedavî edilmesi çok güç yaralar açıldı “repüblük” gemisinin gövdesinde. Toplum algısı, dayanışma ve kolektif projeler yıprandı. İçinden geçmekte olduğumuz ekonomik kriz bu durumu ağırlaştırıyor ama meselenin özü ideolojik: Gerek [liberal totalitarizm serisi](#) içinde gerekse [Liberalizmin Kara Kitabı](#)’nda bahsettiğim bir konu vardı: **Gösterge fetişizmi**. Liberalizmin genlerindeki bu bozukluk bitmek tükenmek bilmeyen bir güvenlik talebiyle bir araya gelince devletler en temel, en meşru işlevlerini dahi yerine getiremez oluyorlar. Bu bitmek bilmez güvenlik talebinin demokrasi üzerine yaptığı yıkıcı etkiyi daha önce [Ayı yavrusunu severken öldürür](#) isimli makalede anlatmıştım.

*Bu bölümde bir isyan mektubu sunuyorum. Müellifi **Daniel Zagury**, Bois-de-Bondy Psikiyatri Merkezinde doktor ve mahkemeler nezdinde uzman. Özet çevirisini [yaptığım makalenin orijinali](#) **Le Monde** gazetesinde yayınlandı. Bu satırların arasından sizin hissiyatın duyulmasını isterim. Akıl hastalarına ya da Fransa'ya odaklanmadan, bu yıkımı mümkün kılan zihniyeti anlamaya çalışın, demokrasiyi bitiren ideolojik problemi görün. Fransa gibi bir demokrasinin bile liberal baskılar karşısında zayıflayabiliyor; **“güvenlik göstergelerini iyileştirmek”** için bir ulus-devletin hukuku kurban edebiliyor. (MY)*

Tedavi yerine cezayı tercih eden bir devlet!

Dr. Daniel Zagury

[“Psikiyatrik tedavi gören kişilerin hakları” isimli kanun](#) 6 temmuz 2011’de Fransız Resmî Gazetesinde yayınlandı ve meslekî dernekler haklı olarak isyan ettiler. Psikiyatrik güvenlik sicilinden tutun da psikiyatrik gözüaltına kadar ne ararsanız var. Doktorlar kanun metninin sağlık odaklı değil “aşırı güvenlikçi” olduğunu söylüyorlar. Ama gerçekte durum daha da kötü: “Giriş” sağlık odaklı, “çıkışta” ise güvenlik öncelikli. Bu kanun hastahanelerin yükünü arttıracak ve şiddet uygulama ihtimali olan hastaların acil ihtiyaçları giderilemeyecek. Projedeki hedeflere ulaşmak için gerekli imkânların verilmiş olması ve kanun yapıcının bunu bilmiyormuş gibi yapması eleştirildi. Bunlar gerçek ama itirazlar gayet safça: Sanki kanun yapıcının amacı uygulanacak bir kanun yapmış gibi. Uzun zamandır kanunlar uygulanmak için değil jandarma-devlet’in gücünü göstermek için yapılıyor.

Kısaca söylersek, bu kanunun zeminini anlamak için isyan etmeyi bırakmak ve paradigma değişimlerine bakmak gerek. Görünüşte birbirinden farklı gözükken olayların arasındaki ilişki nedir? Çalışma hayatında çekilen sıkıntılar ve artan intiharlar, polislerin, öğretmenlerin, araştırmacıların, hakimlerin ve doktorların yakınmaları, sistematik olarak her meselede bir günah keçisi aranması... (Bu intihar konusunu ayrıntılı biçimde [Liberalizmin Kara Kitabı](#)’nda anlatmıştık.)

Sosyal-devlet ile jandarma-devleti birbirine rakip görmek ve birincinin modasının geçtiğini savunma alışkanlığı var. Fakat sosyal-devletin yok olması, bireylerin **“kendi hallerine terk edilmesi”** başka şey, jandarma-devlet tarafından sürekli suçlanmak başka. Neden böyle oldu? Politikacılarımız garip bir denklemi çözmek durumundalar: Devletin imkânlarının azaltılmasını savunan lobilerin baskısı ve bu azaltmadan doğacak kötü sonuçların besleyeceği seçmen öfkesi.

Teslim edelim ki « gayrı meşru » çözümler mevcut ve bunlar yalandan ibaret değil. Psikiyatri kliniğinde “sapıklık” tanımı için kullandığımız kriterleri andırıyor bu çözümler: Yalanlama, kamplaşma, en zayıfların içinden kurban seçme, değer yargılarını ters çevirme: Zayıfları, hastaları “tehlike” olarak gösterme, daha çok yalan ve göz boyama ile eski yalanları unutturma. (Devletin uygulan-**mamış** kanunları unutturacak şekilde uygulan-**amaz** kanunlar yapması gibi)

Netice olarak halkla iç içe çalışan insanlar suçlanıyor ve kötülüğün kaynağı olarak gösteriliyor. Birlikte çalışmak isteyen, geleceğe dönük ortak projeleri olan, bu uğurda risk alanlar halkın önünde “suçlu - düzen bozan” ilân ediliyor. Polisler, öğretmenler, araştırmacılar, hakimler ve doktorlar kendilerini tanıyacaklardır.

Ama Fransa’da neyin değiştiğini daha iyi anlamak için zihinlerimizdeki değişimi çözmek gerek. Çünkü “sapık” politika bu zihniyet farkına dayanıyor: Bugün sorunlar karşısında artık temel soru **“Ne**

yapmalı?” değil **“suçu kime yıkmalı?”** oldu. Birlikte bir şey inşa etmek değil öncelik, aksaklıkların sorumlularını bulmak. Gerçek işi, kolektif çalışmayı prosedürlere, tüzüklere, bireysel göstergelere indirgedik. Kurumsal iletişim bunlar üzerinden yapılıyor. Ama birlikte ülkenin geleceğini inşa ettiğimiz söylenemez.

İkinci bir sarsıntı ise ahlâk ve sorumluluk kavramlarında yaşandı. Artık **“sorumlu”** derken **“suçlu”** anlıyoruz. Michel Foucault’nun isabetle söylediği gibi öznenin sorumlu (ya da hasta ise muaf) olduğu bir paradigmadan **“tehlikeli / riskli hasta”** algısına geçiyoruz. Hasta ya da değil, korku’nun yeni sureti bu... Artık gerçek sorumlu, suçun kaynağındaki insan değil onun hastahaneden çıkmasına mücadele eden psikiyatr. Denetimi yapan tarafı aşırı sorumlulukla yüklerken gerçek suçluyu özne olmaktan çıkarmanın sonuçları ağır olacaktır; bunu anlamak için birazcık düşünmek yeterli.

Cumhurbaşkanımızın klasik lafı : Kadercilik yok, bir sorumlu vardır, bedel ödeyecektir, kural bu! Müslümanlar ve Romanlardan sonra sıra delilerde. Güvenlikçi devletin meşru görünebilmesi için gerekli korku akıl hastalarında ete, kemiğe bürünecek artık. Bütün sapıklar bilirler, neticeden emin olmak isteyenler en zayıflara saldırırlar.

Vodafone: Paran Kadar Konuş! - Bir Liberal Ahlâksızlık Örneği

UYARI: “*Liberalizm kötü ahlâklıdır*” demiyorum, su nasıl renk-siz, hava nasıl koku-suz ise liberalizm de öyle ahlâk-sızdır diyorum.

Mısır’da ve Tunus’taki halk hareketlerinde cep telefonlarının oynadığı rol malumunuz. Geçenlerde Hosni Mubarak (“mübarek” demeye dilim varmıyor) rica etti, Vodafone firması da kesti telefonları. Bizim [Genç Siviller kızdı bu işe, protesto ettiler](#). İyi de ettiler. Ama bir şeyi gözden kaçırdılar sanırım. **Vodafone ahlâken YANLIŞ bir iş yaptı ama piyasa ahlâkına göre “DOĞRU OYNADI”**. Neden?

Vodafone’un basın sözcüleri firmanın bu diktatöre itaat etme sebebini şöyle açıkladılar:

*“Anlaşmamız gereği Mısır Hükümeti’nin böyle bir **HAKKI** var”.*

Yani HAK denilen şey ticarî bir anlaşma ile belirlenen, para ile alınıp satılabilen bir şey bu insanlara göre. Tabi haberleşme uyduları ve yerdeki altyapı oldukça masraflı şeyler. Ama Diktatör Mubarak o paraları cebinden çıkarmadı ki. Mısır halkından toplanan vergilerler, Süveyş kanalından geçen gemilerin ödedikleri geçiş bedelleri ile kuruldu ya da kiralandı bu sistemler. Yani Mısır halkının cep telefonu ile konuşma **HAKKI** vardı. Yine de Mubarak Vodafone’a kapatma emri verince telefon operatörü “emret” dedi ve Mısır halkını kendi parasıyla aldığı telefon sisteminden mahrum bıraktı.

Eğer Mubarak Mısır'dan kovulursa telefon operatörü elbette yeni iktidarın emrine uymaktan çekinmeyecek. İhtimal alacakları vardır, yeni projeleri vardır. Ama demokratik yolla seçilen bir hükümete itaat etse bile bunu **PARA İÇİN** yapacak. **HAK İÇİN** değil.

*"[...] Adam Smith'ten, **Mandeville**'den, **John Stuart Mill**'e, **Hayek**'e, **Friedman**'a, **Röpke**'ye uzanan, dallanıp budaklanan liberal gelenekte mutabık kalınmış olması gereken, SAPASAĞLAM ve din dışı bir ahlâkî zemin arıyordum. Bugün vardığım nokta bir düş kırıklığından ibaret. John Rawls(1) gibi solcu ve kolektivist liberaller gördüm. (Evet, bu da var!) **Immanuel Kant**(2), **Alexis de Tocqville**(3) gibi öldükten sonra devşirilen "liberalleri" gördüm. **Bernard Mandeville** gibi insandaki kötü huyların bir araya gelip "iyilik" üreteceğini savunanları gördüm. Ama liberal ahlâkı (varsa şayet) göremedim. **Hayek**(4), **Popper**, **Berlin** her hangi bir ahlâkî zeminin zorunlu olmadığına hükmediyorlar. **Mises**(4), **Rothbard** ve Türkiye'de **Mustafa Akyol** (*Çatışma mı İşbirliği mi?*), **Atilla Yayla** (*Liberal düşüncenin ve Türkiye'nin geleceği*), **Mustafa Erdoğan** (*İslam ve Liberalizm*) gibi liberallerin ahlâk konulu çabaları ise ortak bir zemin kurmaktan ziyade liberal ilkelerin her hangi bir mevcut (geleneksel, dinî,...) zeminle çatışmadığını savunmaktan ibaret. Nasreddin Hoca gibi herkese **"sen de haklısın"** diyerek vicdanî, insanî bir düzen kurulabilir mi?" (Bkz. [Liberalizm ahlâksızdır!](#))*

Vodafone ilk andan itibaren ahlâken **DOĞRU** olanı yapsaydı ne olurdu? Piyasa tarafından **CEZA**landırılırdı. Dikâtorlerle işbirliği yaptığı öteki ülkelerde **PRESTİJİ** sarsılırdı. Rakip firmalara karşı girdiği ihalelerde eli zayıflardı. Müşterileri nezdinden **GÜVEN** kaybederdi. Belki hisse senetlerinin **DEĞERİ** düşerdi.

Şimdi büyük harfle yazdığım kelimelere dikkat edin: **DOĞRU**, **CEZA**, **PRESTİJ** (=saygı-N-lık), **GÜVEN**, **DEĞER**. İşte Liberal Ahlâksızlık'ın kabak gibi görüldüğü bir köşe başı burası. Ticaretin kelimeleri ile düşünmeye başladığınızda iyi, güzel ve doğru gibi temel, insanî kavramları birer simge, birer metafor haline getiriyorsunuz: "Ona **İYİ** bir dayak atım" cümlesindeki gibi hiç de "iyi" bir şey olmayan dayak böyle **İYİ**-leşebiliyor.

Peki Vodafone'un ahlâken yanlış **AMA** liberal racona göre doğru olan bu hareketine bakarak Para'yı, Ticaret'i, Piyasa'yı kötü ilân edebilir miyiz? Bu entelektüel bir tembellik olur. Zira **EŞYA** kötülük üretmez. Bizim **EŞYA** ile kurduğumuz ilişkidir iyi ya da kötü olan:

"[...] "Muhafazakâr" Müslümanlar neyi muhafaza edeceklerini yeniden düşünmek zorundalar. Ne parayı ne de teknolojiyi düşman / şeytan vb ilân ederek bir yere varılamaz. Toplumların, devletin ve tabi insanların Para ve Teknoloji ile kurdukları ilişkilerin vasfı "iyi" ya da "kötü" olabilir. Tıpkı geçmişte olduğu gibi. [...]" ([Müslümanlar paradan an-Namaz mı?](#))

Bu bağlamda Vodafone firmasını da "kötü" firma ilân edemeyiz. Piyasa'nın adeta bir put, bir ilâh haline getirildiği dünyamızda firma çalışanları **"gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım"** demişler. Eğer Vodafone'a kızacaksak sigara üreten, silah üreten firmalara da kızmak gerekir. Halepçe katliamında kullanılan uçakları Saddam'a satan Fransız Dassault firmasına dava açmamız gerekir. Bu yol totalitarizmin yolu işte. İnsanların şeyleştirilmesi, ürünleştirilmesi, **hakların alınıp satılması** bu yolla gerçekleşiyor artık. Üstün(!) Alman ırkı ya da işçi sınıfının önlenemez(!) zaferi gibi yeni bir ideoloji doğuyor.

İngiltere eski başbakanlarından liberal Margret Thatcher'ın diktatör Pinochet ile olan ilişkilerini inceleyin meselâ. Liberallerin “peygamberlerinden” Hayek'in Şili’de oynadığı rolü araştırın. ITT firmasının yaptığı tercihler ile Vodafone’un davranışı arasında benzerlikler bulacaksınız.

Tunus’lu ben Ali ülkesinden kaçmadan önce halka karşı kullanmak üzere hazırlanan silah ve cephane Fransız gümrüğünde durduruldu. Ekonomiye, uluslararası ticarete böyle müdahale edilmesi liberalizm açısından bir **HATA** olabilir ama ahlâken **DOĞRU** değil miydi bu? Hayek'in “Kölelik Yolu” adlı kitabında savunduğu gibi ekonomik faaliyetleri politik ve hukukî kaygıların dışında mı bırakmalıyız yoksa?

Nazilerle işbirliği yapmış olan IBM ya da Renault gibi firmalar hukukun dışında mı kalmalıdır? Yahudileri trenle gaz odalarına, fırınlara taşımış olan Fransız SNCF firması arz-talep dengelerine cevap verirken savcılar tarafından rahatsız edilmemeli midir?

Neden totalitarizm diyoruz ısrarla? Hannah Arendth Komünist totaliter sistemler ile faşist Almanya arasındaki benzerliklere ilk işaret ettiğinde büyük tepki almıştı. “İlerici” solcular onu afaroz etmeye bile kalktılar. Oysa Arendth haklıydı. **“Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım”** diyen bir Nazi subayı ile aynı biçimde hareket eden Komünistler arasında ne fark vardı? Gözlerimizi (=aklımızı) bize kapattıran kim/ne olursa olsun sonunda varılacak yer zulüm. Çünkü içimizdeki “kötülük” değil iyilik’i yok eden. Kötülük kendi başına var olabilen bir şey değil ki. Kötülük Akıl’ı kullanMAmanın bir yansıması sadece:

*“ [...] Nazi Almanyası döneminde milyonlarca Yahudinin toplama kamplarına, ölüme gönderilmesinden sorumlu SS yetkilisi Karl Adolf Eichmann’ın Kudüs’teki yargı sürecini ele alıyor. Yahudi soykırımının mimarı olarak sunulan Adolf Eichmann’ın **sadist bir canavardan ziyade, normal, hatta korkutucu derecede normal bir insan olduğuna** dikkat çeken Arendt, özellikle düşünme ve muhakeme yetisinin kaybolmasıyla birlikte kötülüğün nasıl sıradanlaştığını vurguluyor.” (Bkz. [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman-1-](#))*

Aklımıza bir deli gömleği gibi giydirilen ideolojiler bizim vicdanımızı, insanlığımızı susturuyor. Bu noktadan sonra ister Nazilerin hizmetine girmişsiniz, ister komünistlerin, ne fark eder? 1990’larda Kürt köylerini yakanlar, yargısız infaz yapanlar, insanları asit kuyularına atanlar **gözlerini kapatıp vazifelerini yapmadılar mı?** Liberalizm de bu yola girdi artık. Totaliter rejimlerin belkemiğini oluşturan ideolojilerdeki vasıfları görüyoruz liberallerde. Sadece Türkiye için değil bütün İnsanlık için en büyük tehlikeyi teşkil ediyor liberal totalitarizm.

Kemalistler gibi **“halk için, halka rağmen”** diyor Brükselli liberal politikacılar:

*“Oysa demokrasi ile liberalizm her zaman birbiriyle uyumlu değil. Çünkü halkın tercihleri daha güçlü, bazen daha **“sosyal”** bir devletten, kolektif dayanışmadan, yüksek asgârî ücretten yana olabilir. Yani daha az liberal bir devletten. Peki halka rağmen dayatılmalı mıdır liberalizm? **Mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı uğruna halkların iradesi çiğnenebilir mi?** 2008 krizi sırasında ve sonrasında bu soruya koca bir **“EVET!”** yanıtı verildi. ABD ve Avrupa Birliği’nde kamusal imkânlar kullanarak liberal tercihler batılı ülkelerin halklarına dayatıldı, dayatılıyor. Ekonomik krizin ortaya çıkmasına sebep olan kuruluşları kurtarmak için milyarlarca dolar harcayan devletler kâh vergileri ağırlaştırıyor, kâh kamu hizmetlerini kısıyor. ABD’nin bazı eyaletlerinde devlet okulları kısmî olarak kapatıldı, sağlık servisleri ve sosyal yardımlar kısıldı. Krizden çıkmak için kullanılan milyarlarca dolar Amerikan halkının alın teriydi. Ama bu para onlara kamu hizmeti olarak geri dönmedi, dönmeyecek.*

*Avrupa’da da durum daha iyi değil. Güçlü ekonomiler bile sarsılırken zayıf devletler iflas noktasına geldi. İzlanda, Yunanistan, İrlanda, Portekiz kaosun eşiğinde. İngiliz, Fransız ve Alman bankalarının bu ülkelerdeki alacaklarını kurtarmak için yine İngiliz, Fransız ve Alman vatandaşlarından toplanan vergiler kullanılıyor. **Bir başka deyişle batılı devletler finansal aktörlerin haciz memuru gibi kendi halklarını soyuyorlar.** ” ([Liberalizm ve Totalitarizmin düğünü](#))*

Sonuç

Ekonomik serbestlik insanları hükümetlerin ekonomik baskısından korur. Bu sebeple ticarî serbestlik, yatırım yapma ve çalışma serbestliği toplam zenginliğin halka yayılmasını sağlar. Bunun tersi fiatların bir kral ya da bir meclis tarafından belirlendiği planlı sistemlerdir. Üretimin, ticaretin ve çalışma hayatının ağır bürokratik mekanizmalarla planlandığı bu tür ekonomiler geçmişte rüşvete, kara borsaya, fakirliğe ve büyük felaketlere sebebiyet verdiler. Gerek Rusya, Çin gibi komünist ülkelerin ve gerekse Türkiye’nin tarihinde bunu ispatlayacak bir çok olay var.

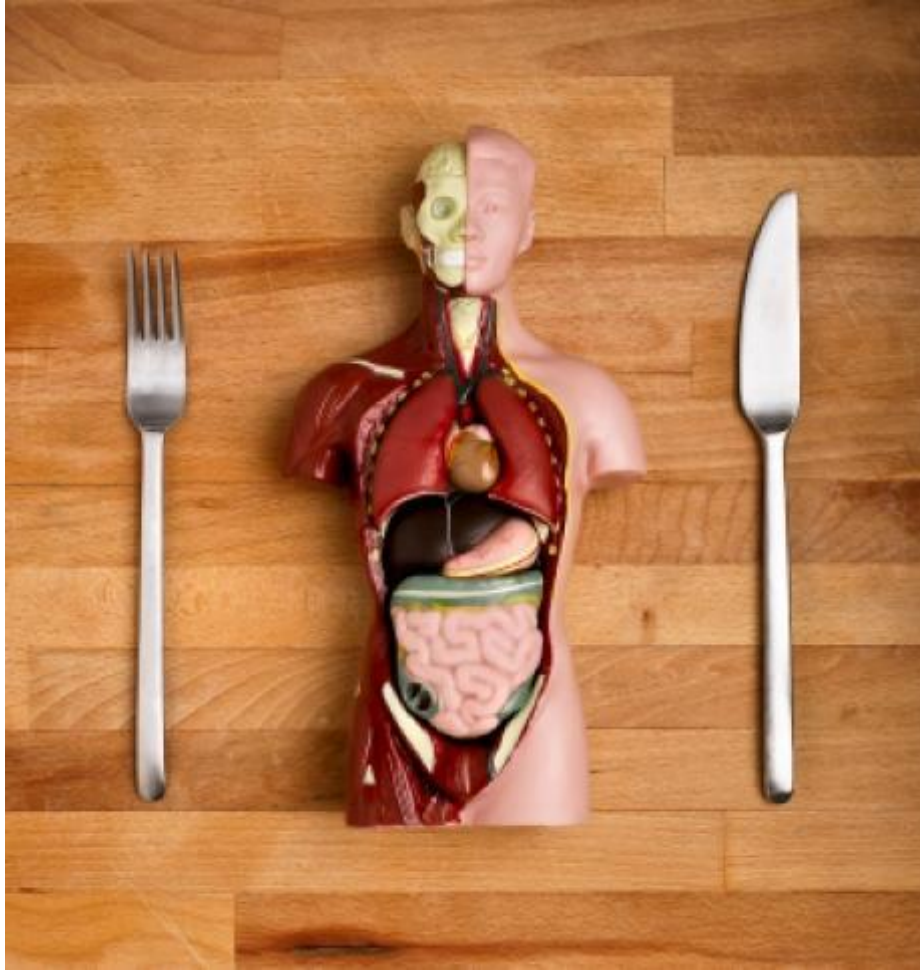
Ancak liberaller uzun zamandır **TÜKETİCİ/MÜŞTERİ** gibi ekonomik kavramlar ile **HAK SAHİBİ-VATANDAŞ** gibi siyasî ve hukukî kavramları karıştırma yoluna gittiler. 1700’lerden itibaren yazılmış ve bugün “liberalizmin klasikleri” sayılabilecek çok sayıda eser bu kavram karmaşasını yansıtıyor. Adam Smith’in 1759’da yazdığı **Theory of Moral Sentiments** bu kitaplardan sadece biri.

Bu mesele özünde bir yöntem sorunudur. Liberaller tıpkı komünistler ve faşistler gibi felsefî bir krizin pençesinde. Hayat’ın gerçekleri ile liberal kavramlar arasında anlamsal bir uçurum var. Bir yandan kelimeler anlamlardan uzak, öte yandan bir kelime ile birden fazla kavrama işaret ediyorlar. Bu sebeple liberaller genellikle sağlıklı düşünemiyor.

Netice olarak liberal ahlak görecelidir, piyasaya ve paraya endekslidir, sayıca kalabalık ama paraca zayıf insan yığınları zengin bir azınlık tarafından **LİBERALCE** ezilebilir.

Piyasa ve Bireysel serbestlikler malların ve sermayenin serbestçe dolaşması gereklidir. Bu serbestlik kanunlarla korunmalıdır. Ama bunlar birer alettir, hukukun üstünde yer alamaz. Piyasa hukukun yerini alamaz, hukukun yerine ikame edilemez. Liberalizmi savunarak ekonomik faaliyetleri HUKUK dışına çıkarma çabası totalitarizme varır. Dünya 1980'lerden beri bu yolu deniyor, önümüzdeki on yıllarda bu deneyin kobayları olarak ağır bedeller ödeyebiliriz.

Liberal dostlarımızı bir kez daha liberal klasikleri **dikkatle** okumaya davet ediyorum. Lütfen...

Dip notlar (Okuma kolaylığı için kaynak makaleden alıp tekrar koydum)

(1°) John Rawls liberal midir? Kendisine “liberal” diyen Amerikalılar bu lafı Avrupa’daki solcu/sosyalist anlamında kullanıyorlar. Amerikalı liberaller bizimkilerin aksine sosyal devleti, zenginden daha çok vergi alınmasını ve fakire devlet eliyle destek olunmasını savunuyorlar. Zaten Rawls da teorisini Vietnam savaşı sırasında geliştiriyor. Vatandaşlık haklarının, federal devletin meşruiyetinin tartışıldığı,

entelektüel açıdan çalkantılı yıllar. Teorisini kitaplaştırdığı A Theory of Justice’te açık açık sosyal devleti savunuyor adamımız(sayfa 300-310). Hatta şu lafı bile Rawls’ı liberal zanneden liberallerin biraz uyanmaları için faydalı olabilir:

“The difference principle: They are to be of the greatest benefit to the least-advantaged members of society.”

Not: Bazı liberallerin hoşlarına giden her fikri **“hah bu da bizden”** demesi, sonra kimi liberaller faşist diktatörlere destek olunca **“o adam bizden değil”** diye zeytinyağı gibi üste çıkmaları son derecede gıcık bir tutum. Yemezler. Bu oynaklık yüzünden liberalizm de gitgide Kemalizm gibi tarif edilemez bir şey halini alıyor, bizden söylemesi.

(2°) Kant’ın Pratik Aklın Eleştirisi adlı eserinde ortaya koyduğu ahlâk zemini iyiliği tek başına bir değer olarak kabul ediyor ve sonuççu (konsekansiyalist) ya da faydacı (utilitarist) arayışları reddediyor. Ama bu kadar aşikâr bir gerçeği görmek genellikle liberallerin işine gelmiyor ve Kant’ın prestijinden istifade etmek için bazen bu büyük düşünürü “liberal” ekibe dahil ediyorlar. “Aydınlanma nedir?” gibi denemelerinde bireysel hakları devletin baskısına karşı savunması belki liberalizm ile paralel kabul edilebilir ama Kant’ı Kant yapan eserlerdeki “özgürlük” kavramı ne o dönemin ne de bugünün liberalleriyle uyum teşkil eder. Adı özgürlükten türemiş bir fikir akımının takipçileri elbette özgürlük tanımı konusunda daha hassas olmalıdır. (Bkz. [Derin İnsan](#) kitabı, **Fahişelik, şehitlik ve özgürlük** isimli bölüm) Bu değerli insanı yani Immanuel Kant’ı liberalizme yamamaya çalışmadan önce liberaller aşağıdaki eserleri okumalı ve aralarında uzunca tartışmalıdır:

- 1. **Saf Aklın Eleştirisi**, 1781 (Kritik der reinen Vernunft)
- 2. **Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi**, 1785 (Grundlegung zur Metaphysik der Sitten)
- 3. **Pratik Aklın Eleştirisi**, 1788 (Kritik der praktischen Vernunft)
- 4. **Yargı Kabiliyetinin Eleştirisi**, 1790 (Kritik der Urteilskraft)
- 5. **Ahlâk Metafiziği**, 1797 (Metaphysik der Sitten)

(3°) De Tocqueville’in hemen bütün siyasî akımlar, ideolojiler üzerine etkisi olmuştur. Liberalizm de bunların arasındadır. Bu duruma bakarak liberal olduğunu iddia etmek oldukça hatalıdır.

De la démocratie en Amérique (1835) adlı şahane yapıtıyla hâlâ haklı bir üne sahiptir Alexis de Tocqueville. Kamu hukuku konusunda uzmandır. Çalışmalarını, Amerika gezilerini yaptığı dönem Avrupa’nın ihtilaller, savaşlarla çalkalandığı bir dönemdir. Bu eseri okuyanlar **“demokrasinin tehlikeleri”** konusunda de Tocqueville’in uyarılarına hayret edecekler. Zira bugünkü liberallerin dört elle sarıldıkları bir başka kavramın, birey fetişizminin ve hazcılığın alarımını veriyor de Tocqueville. Bireyi bu derecede yüceltmenin tiranlığa varacağını öngörüyor. Bugün gerek ABD gerekse Avrupa Birliği’ni tehdit eden bu meselenin daha 1800’lerden teşhis edilmesi elbette büyük bir dehanın işareti. Bu büyük düşünür de tıpkı Kant gibi şu veya bu ideolojiye, piyasa-birey fetişizmine alet edilemeyecek kadar kıymetli bir isim ve tabi yazdıkları da. Lütfen liberal kaloriferlere yakıt yapmayalım bu kitapları. Okuyalım, öğrenelim. Esinlenelim. Ama önümüze gelen herkesi liberalizme yamamaktan uzak duralım.

(4°) Siyasî teorileri doğdukları koşulların dışında anlamaya çalışmak büyük hata ama bu hatayı yine Türk liberallerinde yoğun biçimde görüyoruz. Örnek? 1938'de Paris'te toplanan Colloque Walter Lippmann dönemin ünlü "liberallerini" bir araya getiriyor: Friedrich **Hayek**, Ludwig von **Mises**, Michael Polanyi, Raymond Aron, Louis Rougier, Jacques Rueff, Walter Lippmann, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow... "Liberal" kelimesini tırnak içinde yazmak lazım zira bu "liberaller" asla bir arada uygulanamayacak fikirleri savunuyorlar, hatta bazıları birbirlerinden nefret ediyor. **Röpke** ve **Rüstow** gibi isimler tam rekabet uğruna mirasın ağır biçimde vergilendirilmesinden yanalar meselâ. Hayek'in liberalizmi tam bir kuşatma altında!

Düşünün, İngiltere'de **Liberal Parti** 1927'de bir "Sarı Kitap" yayınlıyor "*Britain's Industrial Future*" adında, yazarı kim? Bizim Keynes! Anti-liberalin teki, Devlet müdahalesini ideoloji haline getiren Keynes! Aynı John Maynard Keynes **İngiliz liberallerin abidevi gazetesi** The Nation'ı da satın almış mı 1922'de? Al sana yandaş medya!

İyi ama neden toplandılar 1938'de böyle bir bayrak altında? Çünkü o dönemin yaygın sloganı "**liberalizm öldü**". Liberalizm bugün Komünizmin bulunduğu yerde, dünyada totaliter akımlar zemin kazanıyor, diktatörler, faşistler yükselişte, unutmayın sene 1938. "Liberaller" savunmadalar.

İkinci dünya savaşı başlarında Batı Avrupa da ideolojik bir kutuplaşma içinde. Meselâ Hayek 1940'ta ünlü "Kölelik yolu" (The Road to Serfdom) adlı kitabını yazmaya başladığında **London School of Economics** ciddî biçimde sosyalist fikirlerin etkisi altında. Nazizmin, sosyalizmin ve çeşitli soslarda her türlü totalitarizmin hem dünyaya hem de zihinlere hakim olduğu bu dönemde Hayek devletin ekonomiye müdahalesinin eninde sonunda bireysel özgürlükleri yok edeceğini anlatıyor, arkadaşlarını bu "**zararlı**" fikirlerden kurtarmaya çalışıyor. Kitap 1944'te yayınlanmış. 20'den fazla dile çevrilmiş. Yayınlandığı dönemde de Avrupa'ya sefalet hakim ve Avrupalı seçmenlerin önemli bir kısmı komünist ve sosyalist partilere oy veriyor.

Özetle Hayek veya Mises veya bir başkası tarafından ortaya konmuş "liberal ilkeleri" o insanların ülkelerinden, yaşadıkları dönemin korku ve umutlarından ayrı, zaman ve mekânın dışında düşünmek aslında düşünMEektir. O fikirleri tabulaştırmak, tartışılmaz hale getirmektir. Yukarıda adı geçen liberaller şüphesiz akli başında, zeki ve meraklı insanlardı. Bugünkü dünyanın halini görselerdi mutlaka yeni fikirler üretirlerdi. Ama bugün hayatta olan liberaller ne yazık ki o dönemin fikirlerine, ahlâk teorilerine saplanıp kalmış görünüyorlar. Liberal fikirler totemleşiyor.

Ticarî bir mal olarak “Adalet”

Liberty, Freedom, Özgürlük, Serbestlik...

« Devlet sosyalist piyasa ekonomisi uygular. [...] Devlet ekonomik düzeni bozacak kişi ve örgütleri engeller... »

Bu satırlar [Çin Halk Cumhuriyeti’nin anayasasından](#), madde 15. Fanatik liberallerin ilk kurbanı kelimeler oldu. **“Özgürlük”** kelimesini tahrip ettiler. Artık **özgürlük** nedir kimse bilmiyor. « *Sosyalist ve liberal* » Çin ekonomisinin işçileri saati yarım dolardan günde 15 saat çalışıyor. Hewlett Packard, Best Buy, Samsung, Acer, Logitech, Foxconn ve Asus gibi firmalar Çinli işçileri sömürmekte **özgürler**. Sendikacılar ve gazeteciler göz altında « kaybediliyor ». Devlet ekonomik özgürlükleri korumak için diğer özgürlükleri çiğniyor.

“Özgürlük” kavramını zenginlerin alıp satma serbestliğine, tilkinin kümesteki “özgürlüğüne” eşitledi liberaller. Ama bu hayvanî özgürlükten başka bir de insanî özgürlük var. Gözden kaçırmayalım derim.

Özgürlük serbestlik değildir. Maddî çıkarlarımıza uygun olsa bile bazı şeyleri sırf “yanlış olduğu için” yapmayı reddedebilmektir özgürlük. Vicdanın sesini duyup patrona, topluma, devlete kafa tutabilmektir. İşkence yapması emredilen bir polis amirine ve kanunlara direnebilirse özgürdür. Çünkü “teknik” olarak mümkün olan şeyi yapmakta serbestiz, en az hayvanlar kadar. Devlet evlerimizi, telefonlarımızı dinlemekte serbest. Biz çevreyi kirletmekte serbestiz. Silah üreten firmaların hisse senetlerini satın alıp savaşımlara ortak olmakta serbestiz.

Bir insan için özgürlük canının her istediğini yapmak değil daha “yüce” değerler uğruna “alçak” değer ve varlıklardan vaz geçebilmek olmalıdır. Soljenitsin’in deyimiyle **“başkalarının mutluluğu için kendi arzularına sınır koymak...”** Mutlaka çok büyük fedakârlıklar aramaya gerek yok. Sokağın temizliğini korumak için yediklerinin ambalajını çantasında biriktiren bir insan düşünün. Etrafta kimse yok. Yere atma serbestliğine (liberty) sahip. Ama çöp kutusu arıyor, ona zahmet olacak bir yolu seçiyor özgürce (freedom). Bulamayınca bir kâğıda sarıp çantasına koyuyor. Ya da kimseye göstermeden, hatta Cennet’i arzulamayı dahi unutarak, çocuksu bir saflık ile, nefes alıp verircesine sadaka veren bir insan. Evet... [Hayvan serbesttir \(liberty\) ama insan özgürdür \(freedom\).](#)

Totaliter rejimler bireyleri ve insan topluluklarını otomatik makineler haline getirirler. Öngörülebilir, davranış ve tercihleri (liberty) önceden kestirilebilir, determine edilebilir makineler. Bu makineleştirmenin önündeki en büyük engel insanın özgürlüğüdür (freedom).

İnsan’ın özgürlüğünü yok edemezsiniz ama ona özgür olduğunu (freedom) unutturmak için dikkatini serbestlik (liberty) üzerine yoğunlaştırabilirsiniz. Bunun için Bireyleri tektipleştirmek gerekir. Yani tek bir vasfını propaganda yoluyla abartmak. Böylece İnsan denen varlık tek bir vasfına indirgenir: Irk, Para, Din, Cinsiyet... Bu perspektifi halka dayatırsınız. Bu vasıflara sahip olmayanlardan **“makbul”** vatandaş/dost tarifine uymayan iç ve dış düşmanlar üretilir. Bundan sonra AKIL ve VİCDAN devreden çıkar. Çünkü **“sen üstün Alman ırkıdansın, şöyle davranman gerekir”** diyerek insanlar koyun gibi güdülebilirler:

- Bütün Hristiyanlar senin düşmanın,
- Her Türk asker doğar,
- Ermeniler haindir,
- Yunanlılar kahpedir...

Geçmişte Nazi Almanyası, Stalin Rusyası bunun örneklerini yaşadı. Bu tektipleştirme bizim ülkemizi de vurdu. kendini (Müslüman Türkleri) ve ötekileri şeyleştirme süreci Atatürk Türkiye’sinde de görüldü. Dersim katliamı, Varlık Vergisi, 6-7 Eylül olayları, Aşkale’deki çalışma kamplarına gönderilen Hristiyan ve Yahudiler; hatta Hrant Dink’in öldürülmesine kadar uzanan süreçte AKIL ve VİCDAN devre dışı bırakıldı.

Bugün büyük insanlığın ufkunda yeniden kara bulutlar var. İnsanlık yeni bir tektipleştirme tehdidi ile karşı karşıya. Yeni ezberimiz: **İnsan = üretme/tüketme gücü**. Sabun, otomobil, sigorta reklâmları marka bazında birbirlerini dengelese de verdikleri **ideolojik mesaj** zihinlerde birikiyor:

*“Sen başkasın, sen en **İYİ**sine layıksın, daha çok iste, paran senin için çalışsın, geleceğini garantiye al, daha lüks yaşa, karını **SEVi**yorsan ona pırlanta almalısın, çocuklarını **SEVi**yorsan şu çukulatayı yedirmelisin... **SAYGI** görmek için şu marka arabayı kullanmalısın”*

Bu da bir kara propaganda. Komünist ve faşist diktatörlerin propagandaları gibi kelimelerimizi kaybediyoruz. Sevgi, iyilik, saygı... Özgürlük (freedom) uğruna vaz geçebileceğimiz serbestlikler (liberty) propaganda yoluyla bize özgürlükmüş gibi kabul ettiriliyor. Edirneli bir kadın, fakir, evli, çocuklu, ressam, örümcekten korkar, yakında boşanacak... Bütün bunların bir önemi yok. VISA ya da AMERICAN EXPRESS cinsinden kaç dolar ediyorsunuz? **Satın alma gücünüz yoksa siz de YOKSUNUZ sistemin gözünde!**

Eskiden fakirler (sadece) sömürülüyordu. Bugün daha kötü. Eğer kredi kartınız yoksa fiziken de sizden kurtulmak isteyebilir Piyasa Tanrısı. Irak'ta, Somali'de, Afganistan'da duyduğumuz çığlıklar liberal totalitarizmin ayak sesleriydi. Sıra Yunanlılara geldi.

Hukuk'a ikame edilen Piyasa

Biz insanlar serbestlik (liberty) ve özgürlük (freedom) arasındaki farkı anlayıncaya kadar dertlerimiz sürecektir gibi gözüküyor. Hukuk'un siyasetteki yerini "hissetmek" gerek. Zira totaliter rejimleri en çok rahatsız eden kavramlardan biri hukuk...

Meselâ Adolf Hitler'in ideal devletinde hukuka gerek kalmayacak, hukukçuluk modası geçmiş bir meslek olacaktı. Naziler biyolojinin **determinist yasalarına** uygun, ırkçı determinizm doğrultusunda bir dünya kuracaklardı. Marx ise adeta tanrılaştırdığı Tarih'in **determinist yasalarından** bahsediyor, proletarya diktasıyla MUTLAKA kurulacak olan sınıfsız toplumu müjdeliyordu. (Bkz. [Derin Marx](#)) Gerek nazizm gerekse komünizm özde aynı fikrî ve vicdanî zemine kurulmuştu: Pozitivizm. Özü fikirsizlik ve vicdansızlık olan pozitivizm...

Liberalizm de öyle. İnsan'ı *Homo economicus*'a indirgeyen bu ticarî bir rasyonalite(!) bize liberalizmin köklerinin de pozitivizme dayandığını ispat ediyor. İnsan topluluklarını karınca yuvası ya da arı kovani sanan, Adalet'i sağlamak yerine zulümü "rasyonalize" eden **totaliter bir ideoloji** bu. Tecavüz kaçınılmaz ise zevk almaya bak!

Liberalizmin "düşman" ilân ettiği totalitarizme bu kadar benzemesi ne kadar düşündürücü... Liberallerin haklı olarak söyledikleri gibi totaliter bir rejimin korkusuyla (ya da ona taparcasına bir bağlılıkla) insanlar iyi-kötü ayrımı yapmayı unutabilirler. Emir kulu "**bana verilen emirleri uyguluyorum, suçlu olamam**" diyebilir. Fakat buna tıpatıp benzeyen bir şekilde Piyasa'nın Kulu da "**açlıktan ölenler var ama bu mukadderat, Piyasa bunu gerektiriyor**" tarzı sözlerle vicdanını rahatlatıyor. Liberal Atilla Yayla'nın "[Özgürlük korkusu](#)" adlı makalesinde savunduğu duruşa bakın meselâ:

"...böylelerinin ortak özelliği insana güvenmemek; insanı kendi tercihlerini yapmaya muktedir, akıl fikir sahibi bir varlık olarak görmemek; insanın sıkı bir kontrol ve denetim altında tutulmasını istemektir [...] ulaşılan siyasal yapılanmalar birbirinin kopyasıdır: İnsana güvenme. İnsanı serbest bırakma. Kamu otoritesine insanı iyi insan hâline getirme görevi ve yetkisi ver. Herkesi birbirine benzet. Benzememekte direnenleri eğit. Daha da direnenleri toplumun iyiliği için yumuşak ve sert yollarla tasfiye et [...] Birçok liberal filozof, ortak insani varoluşun temel değerleri olarak hürriyet, adalet ve barışı saymıştır. Bu değerlerin egemen olduğu bir çerçeve bireye tercih serbestisi tanır ama aynı zamanda tercihlerinin sonuçlarını üstlenme sorumluluğu yükler. Herkes aynı haklara sahip olduğu için her bireyin hareket alanını otomatik olarak diğer bireylerin hak ve özgürlükleriyle sınırlandırır."

İnsan'a, ve insanlara güvenmek ve özgürlüklerin birbirini sınırlaması teorisi nasıl geçer gerçek hayata? Piyasa ile. Yayla'nın savunduğu **"Herkes aynı haklara sahip olduğu bir dünya"** elbette gerçek değil. Bu sebeple Piyasa'nın ortak değeri; güç dağıtma aracı olan para kimdeyse güç de onda. Liberallerin

güvenmemizi istediği insan(lar) aslında birbirlerini ezebilir, eziyor da. Kredi kartı olmayanlar bir savaşta kılıcı, kalkanı olmayanlara benziyor. **Hukuk'a ikame edilen Piyasa özgürlük değil zulüm üretiyor.** Çünkü para diğer insanlar üzerinde bir güç; değeri taahhüt edilmiş, devlet garantisinde. Sovyet Rusya'da partiye yakın olmak veya Nazi Almanyası'nda safkan Alman olmak ne ise liberal bir dünyada zengin olmak aynı şey. Hayek ve Mises'in dediği gibi, Piyasa varken devlete, kanuna, hukuka gerek yok! Demokrasiye bile gerek yok!

Ticarî bir mal olarak "Adalet"

Bugün "normal/ gerçek" piyasaların üzerinde, baş harfi büyük "P" ile yazılan bir **PİYASA** yükseliyor. Sayın Piyasa. Tanrı Piyasa. Meselâ [Dünya Bankası'nın önderliğinde gerçekleştirilen Doing Business programı](#)'na bir göz atın. Devletlerin adalet sistemleri "business" perspektifinden değerlendiriyor. Programın ideolojisi ve lisanı ayrı bir inceleme konusu: Her kavramın şeyleştirilmesi ve rekabete sokulması meselâ. Ülke yerine "ekonomi" deniyor, kanun yerine "ayarlar"...

Yaldızlı boyayı biraz kazıdığınızda ise karşınıza çıkan **bir tür müzayedede**, açık arttırma gibi ama ters yönde. İnsan hakları haraç mezat satılıyor. Gitti gidiyooor! Kapanın elinde kalıyor! **Ülkesini, tabiatı, işçi haklarını en az koruyan ülkeler sıralamada yükseliyor.** İnsan haklarıyla şirket kârlarının rekabeti; açık arttırma modunda bir açık azaltma.

İş adamlarının serbestlik(liberty) ihtiyaçlarıyla insanların özgürlük(freedom) ihtiyaçlarını rekabete sokarsanız elbette çevreyi kirleten, işçisini köleleştiren **firmalar bireyleri ezip geçerler.** Doğayı ve işçi haklarını koruyan kanunlar şirketlerin kâr yapmasına engel oldukları için **hukuka saygılı ülkeler yatırım çekmekte zorlanır.** Çin gibi doğayı kirletmenin, işçi bireyi ezmenin kolay olduğu ülkeler daha fazla sermaye çekerler. Doğaya ve insan haklarına saygılı ülkeler ise **PİYASA** tarafından cezalandırılır.

Piyasa'nın ideoloji haline gelmesi, hukuk devletinin yerini alması bu yüzden tam bir felâket. Zira bu satın alma gücü olmayan bireylerin yok sayılması anlamına geliyor. Hatta bazen "faydasız" bireylerin imhası ekonomik olarak daha cazip bile olabilir. **Bu bağlamda liberalizmin zulümü PİYASA yoluyla kurumsallaştırdığını iddia etmek zannederim yanlış olmaz.** Liberalizmin teorik olarak karşısında durduğu totalitarizme kaydığı yer de burası. Faydasız(!) akıl hastalarının Naziler tarafından imhası gibi bugün faydasız(!) fakirlerin imhasına tanık oluyoruz ve doğal olarak borsalarda bir düşme kaydedilmiyor!

